

АВТОПОРТРЕТ 1845 РОКУ

*Так сумно одцвітає верес
Під сміх зухвалих чорнобривців,
А очі заблукали серед
Вершин тополі і дзвіниці.*

*Цей вересневий цвіт емоцій,
То геть пастозний,
то пастельний —
І вже комора у Потоці
Дивніша за дива Растреллі.*

*І вже шаліє, мов вакханка,
В знемозі заломивши руки,
Душа — князівна-полонянка,
В тенетах ліній, барв і звуків.*

*О моя доле гонориста,
Чому віддатись — слову, барвам?
Лишатись модним портретистом
Чи назавжди селянським бардом?*

*Що далі, доленько, що далі?
Моря? екзотика? руїни?
Та над краси сит Італії
Печальне сонце України.*

Володимир ЯЦЮК



ШЕВЧЕНКОВА УКРАЇНА

“...Не могу спокойно слышать слов: Чигирин, Черкасы, Хорол, Лубны, Чертомлык, Дикое Поле... “Чайка скилгит, літаючи, мов за дітьми плаче, сонце гріє, вітер віє на степу козачим...” Это Шевченко, — совершенно гениальный поэт! Прекраснее Малороссии нет страны в мире. И главное то, что у нее теперь уже нет истории, — ее историческая жизнь давно и навсегда кончена. Есть только прошлое, песни, легенды о нем, — какая-то вневременность. Это меня восхищает больше всего”. Иван Бунін написав це у Приморських Альпах 1933...

Тоді Україна була приречена — відти такий печальний висновок про “її історичне життя”. Але глибоку слов’янську душу великого письменника найбільше захоплює “вневременность” України — те, що Шевченко означив як “безвічність”, те, що живе одвіку й поза часом. Безвічність України — не в минулому, вона з нами й попереду нас. Безвічність є скрізь і в усьому, що сповнене животворчого духу. І просвітлені люди, які пізнали цю святу істину, живучи в ній, також попереду нас. Та щоб осягнути безвічно животворяще світло цієї правди, треба продертися крізь морок власного невігластва й чужинецьких фальсифікацій, розібратися в нашій затуманеній історії й не менш затуманеному сьогоденні — в славі й неславі героїв і антигероїв, лицарів і боягузів, вірних і запродавців, невідступно прямуючи за такими подвижниками правди як Тарас Шевченко...

Тож полиньмо крізь простір і час земними й духовними шляхами безвічної Шевченкової України.

Україна — одна з небагатьох країн у світі, незмінна самоназва якої походить не від імені народу (етнонімічні назви земель із часом змінюються, як відходять прийдешні народи), а має астральне походження як земля сонячної благодаті. Й від її власного імені утворилося наймення автохтонного народу,

який оселився на ній, генетично споріднився з її природою й підпорядкував своє життя незмінній життєдайності Сонця й Землі, що стали символами віри хліборобів. І перші хлібороби на наших теренах назвали свою обжиту, одухотворену країну Україна — гніздів’я сонячного журавля-крана, птаха-предка наших прапредків, птаха-тотема, який незмінно з весняним Сонцем повертається з вирію додому й вістує новоліття й радість життя та сум розлуки з рідним краєм. Саме за цю Україну-гніздів’я “Молитва” Б.-І. Антонича:

*Хай Сонце — Прабог всіх релігій —
золотопере й життєсійне,
благословить мій дім крилатий.*

Відтак зрозуміліше, чому
Антонич був хрущем і жив колись
на вишнях тих, що їх осліпував
Шевченко...

Україна як образ обжитого, одухотвореного простору одвіку асоціюється з вишневим садом, домом-гніздом, птахом і яйцем-зародком. Як серединна країна, яка щаслива сама в собі, Україна одвіку мала енергетичний сонячний захист, бо її народ вірив тільки Сонцю-батьку й Землі-матері, славлячи їх у молитвоспівах. Система сонячних вірувань і солідарної (від лат. *Сол* — *Сонце*), спільної духовної практики забезпечувала людям агрокультури життя в ладі з питомою природою й космосом, лад у суспільному житті. Сонце-батько й Земля-мати стали головними духовно-природними самоідентифікаторами українців. Відтоді Україна явила себе як образ людського світу, який живе сам у собі, самотворить і само захищає себе, бо:

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

Відтак, як вістує Г. Сковорода, людина народилась удруге, духовно, через власну культуру, а світ культури явила через слово в книзі свого життя. Ця духовна сутність життя підносить людську

душу до сприйняття небесної, духовної, України, яка є прообразом земної. Й світла сила того духовного поля — ноосфери, за В. Вернадським, допомагає живим, коли вони пам’ятають свого Творця-Прапредка. У самосвідомості корінної людності Україна є прапредківським краєм, і цей сакральний-природний образ її ще зберігають стародавні могили по обидва боки Дніпра. Саме на цьому світообразному архетипі заснована ідейна сила Шевченкового “Заповіту” і його безвічного звернення до всіх у небесній і земній Україні сущих, аби кожен — і мертвий, і живий, і ненароджений — працював для України, для свого Творця й не боготворив чужих облудних ідолів і кумирів.

Шевченкова Україна — це його світообраз, де поєдналися земний сумно-трагічний образ рідної землі, що гнітить йому душу, і її небесний світлий прообраз, до якого він лине просвітленим серцем.

Шевченкова Україна — духовно-земна реальність, у якій явилася світові й розкрилася від любові рідних сердець велика душа генія, перейнявши від родини генетичну й історичну пам’ять. І тому ця ріднizza невіддільна від його долі, й так болить йому найменша її часточка, викликаючи в ньому страждання й відданість. Звідси Шевченкові совілість, співпереживання й добродійливість — провідні риси його особистості й найвищі ознаки людяності. Шевченко — один із найсовісніших і найправдивіших поетів світу. Шевченкове слово роздирає облуду й нашого сьогодення, і від його правдивості прозрівають люди й корчаться недолудні.

Шевченкова Україна — це його родове гніздо, куди він поривався з чужини все життя, бо тут джерело його глибинних знань і пам’яті, що забезпечують безперервність духовної традиції.

Закінчення на с. 8

НАЦІОНАЛЬНА ПРЕМІЯ

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка прийняв рішення про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка 2007 року таким номінантам:

ГОБДИЧУ МИКОЛІ МИКОЛАЙОВИЧУ, художньому керівникові академічного камерного хору “Київ”, — за мистецьку програму “Тисяча років української духовної музики”.

ЛАПСЬКОМУ ЄВСТАХІЮ ВАСИЛЬОВИЧУ (громадянину Республіки Польща), поетові, — за книги віршів “Себе: розшукую?!” , “Обабіч: істини?!”.

МЕЛЬНИКУ МИХАЙЛУ ВАСИЛЬОВИЧУ, режисерові, акторові, — за виставу “Гріх” Дніпропетровського Українського театру одного актора “Крик”.

ОСТАФІЙЧУКУ ІВАНУ ВАСИЛЬОВИЧУ, художникові, — за цикли художніх робіт “Моя Україна”, “Подорож до Батурина”, “Бойківська сага”.

ПЛАКСІЮ БОРИСУ ІВАНОВИЧУ, художникові, — за цикли живописних робіт “Агонія зла”, “Творці незалежності”.

СТУСУ ДМИТРУ ВАСИЛЬОВИЧУ, літературознавцеві, — за книгу “Василь Стус: життя як творчість”.

ТУРКОНЯКУ РАЙМОНДУ ПАВЛОВИЧУ (громадянина Сполучених Штатів Америки), богослову, — за переклад Острозької Біблії сучасною українською мовою.

ФЕДЮКУ ТАРАСУ ОЛЕКСІЙОВИЧУ, поетові, — за книгу віршів “Обличчя пустелі”.

ЧЕБИКІНУ АНДРІЮ ВОЛОДИМИРОВИЧУ, художникові, — за цикли художніх робіт “Кримські мотиви”, “Жіночі образи”, “Зів’яле листя”.

Кандидатури на присудження Шевченківської премії подані на затвердження Президентові України.

Секретаріат Комітету

Редакція “Слова Просвіти” щиро вітає цього-річних лауреатів Національної премії і запрошує до спільноти жертводавців-будівничих Тарасової церкви.

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ “Київ”, МФО 320401
ЗКПО 21709106





*Нема спокою без турботи,
Нема життя без чорних бур, —
Бо серце може захолюти,
Як на воді холодна хмур.
Коли ні крихточки любови,
Ні зневаги, ні страху, —
То про красу не буде мови
На вбогім життєвім шляху.*

Дмитро Загуд,
“Далекі заклики” (1926)

Радість, гнів, сміх, здивування, горе, ревності, страх, зловтіха, зневіра, заздрість, нудьга, розчарування, провинна, захват, сум, відчай, лютя, кохання... Часом (часто!) хочеться спокою, часом попри твое бажання душу сповиває байдужість, проте — назагал — жити на цьому світі цікаво ще й тому, що всі його з'яви людина сприймає крізь оптику власних емоцій; марно вислови “дивитися на світ крізь рожеві окуляри” або “крізь чорні окуляри” належать до велими поширених словесних кліше.

Емоції (від лат. *emoveo* — хвилюю) — це реакції на вплив внутрішніх і зовнішніх чинників; їхніми властивостями є яскраво-демонстративна суб'єктивність і універсальність, здатність бути причетними до всіх видів діяльності чи відчуттів. Емотивний портрет кожної людини має риси загальні і риси особистісні: всі “боятися, коли страшно”, але реакція на загрозу для життя в льотчика-випробувача і його сусіда дуже відмінна. Часто ми поцінуємо людину за її здатністю до співчуття (спів-чуття) і за тим, що може викликати її сміх: той, кого насмішила нагота і неміч старого батька, звався Хам — і він має, на жаль, численних нащадків.

Прив'язуючи емоції до загальної структури життєвих функцій, можемо говорити про їхню причетність до вдоволення (позитивні, “приємні” емоції) чи невдоволення (негативні, “неприємні” емоції) тих чи інших потреб організму — від голоду (чи спраги) до милосердя (справедливості, рівноправності, гідності тощо). Неозброєним оком видно різницю між фізіологічними прагненнями, які продукують “свої” емоції, і соціальними (інтелектуальними, естетичними, моральними) почуттями, ставлення до яких не має інстинктивно-рефлекторного підґрунтя (а отже, є більш суб'єктивним — якщо говорити про різних людей — та більш плінним, коли йдеться про життєвий шлях однієї людини). Зручною для щоденного вжитку є схема, за якою людей поділяють на **бездуховних** (годних лише їсти, спати і плодитися), емоційно пласких і тих, хто причетний до “царства духу”, тих, чия **духовність** лише каламутять емоції “нижчого”, тілесного гатунку. В той чи інший спосіб на такому протиставленні тримаються практично всі релігії. Зовсім нелегко спробувати вагомість цієї альтернативи, проте не багато є підстав і для того, щоб однозначно визнати її.

**“ДУМИ МОЇ,
ДУМИ МОЇ...”**

Зимовий день згас, не вшанувавши Париж промінчиком сонця. Вони сидять у напівтемній кімнаті. Полум'я січки змальовує старече павутиння біля очей. Мають за собою довгі родоводи священиків і ремісників. Діди-прадіди не лишили в спадок нічого, крім розуму. Офіційний Париж їх не любить. Обидва до смерті не забудуть, як на казенному вогнищі ставали поро-

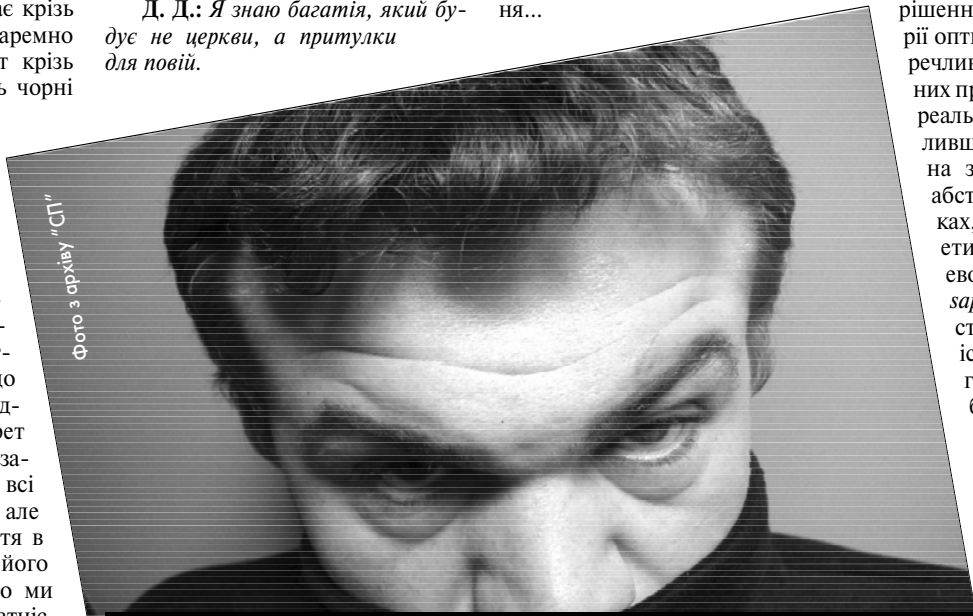
хом їхні трактати — в одного “Про розум”, у іншого — “Про природу”. Втім, Клод Адріан Гельвецій (1715—1771) і Дені Дідро (1713—1784) не можуть дійти згоди і між собою.

К. А. Г.: Людина тримається доброчесності тому, що від того має зиск і пошану. Порядний торговець тому є порядний, що чесність — його прибуток. Мета — добробут, а чесноти — лише засіб на шляху до неї.

Д. Д.: Чи Ви ніколи й нічого не чули про благодійників, які здобувають славу порядних людей, не заощаджуючи грошей, а віддаючи?

К. А. Г.: Чув про таких. Але ж той граф Ікс, про якого так багато плешуть язиками, віддав купу золота на храм, бо сподівався одержати щось після смерті — в раю чи де там.

Д. Д.: Я знаю багатія, який будує не церкви, а притулки для повій.



КОЛЬОРИ ДНЯ І КОЛЬОРИ НОЧІ

К. А. Г.: Він також сподівається на райські дивіденди.

Д. Д.: Боюся, що ні. Цей черевань не вірить у рай — зрештою, як і ми.

К. А. Г.: Але погодьтеся — людина є природною істотою. Її потреби зумовлює тілесність. Найвища духовність також зумовлена тілесністю, зокрема — природною будовою мозку. Тілесність, фізична чуттєвість — єдина причина наших думок, пристрастей і вчинків.

Д. Д.: Та ні ж бо... Якою тілесністю зумовлена поведінка героя, який свідомо йде на смерть? Окрім тілесних, існують соціальні задоволення та страждання. Викликаючи захват чи відчай, вони не залежать від фізіологічних передумов і не завжди спричиняються до фізіологічних наслідків. Що водило вашою рукою, коли ви, друже, писали “Про розум”, знаючи — можновладці не плескатимуть вам у долоні?

К. А. Г.: То як примирити любов ученого до науки, письменника до книги, священика до храму, правителя до влади з їхнім спільним прагненням до фізіологічних утіх — старого вина і молоді жінки?

Д. Д.: А мирити їх не треба, бо вони між собою ворогують лише тоді, коли хочуть їх роз'єднати. Навіщо шукати зозуліні гнізда?

Не певен, чи насправді відбулася така розмова, але саме такою вона могла бути. Схилю голову перед любомудрами: обидва мають рацію. Існують соціальні (“вищі”) запити, але їх здійснення чи крах сприймаються як щастя чи горе через фізіологію мозку — через “ни-

цу” тілесність. Такий — молекулярний — принцип роботи мозку в загальних рисах тотожний для всіх, хто має в голові бодай десяток нервових клітин (нейронів). Ховрах почувається “біохімічно щасливим”, коли наїється, виспитья й приголубить ховрашиху. Люди теж не від того... Але маємо величезний мозок, отже (заздріть, ховрахи!), можемо почуватися щасливими, дізнавшись, що Земля обертається навколо Сонця, і заради ствердження цієї істини ладні згоріти на інквізиторському вогнищі. Жоден звір з усіма інстинктивними прагненнями (ба — й чеснотами) не годе зробити того, що робили й робитимуть люди — герої та мудреці. Келих шампана і слава Людині!

А ще є кохання...

смерть” (евтаназію) ставлять перед лікарем неоднозначну проблему, якої не вичерпує ні біблійна заповідь “не убий”, ні медичне гасло “не зашкодь”. Не дозволимо евтаназію, не убезпечившись, скажімо, від зловживань спадкоємців (бо можуть і здорового покласти в труну), але це інша тема.

ТАКИЙ СКЛАДНИЙ МОЗОК

За тими вимірами, якими ми користуємося для електронних приладів чи комп'ютерів, мозок є системою незбагненно високої складності. Це забезпечує його багатоваріантну, тонку й делікатну роботу; її особливістю є постійна необхідність приймати оптимальні рішення за умови, що різні критерії оптимальності є взаємно суперечливими, а повної інформації про них практично ніколи не маємо в реальному часі (on line). Поділивши мозок на дві півкулі, одна з яких спеціалізується на абстракціях, логіці й розрахунках, а інша оперує образно-поетичними картинками світу, еволюція віднайшла для *Homo sapiens* нові можливості — і створила нові проблеми: та істота, яку кожен із нас має в голові, перебуває в стані безперервного боріння сама з собою, отже, трапляється, капітулює перед зовнішніми обставинами. Страх (фобії) та емоційний злам (депресія) починають господарювати на свій розсуд, витиска-

білих; його парадні портрети на білих скакунах — вимисел). Толстой свого часу прискіпливо розшукував документальні матеріали про героїв “Війни і миру”; читаємо: “Наполеон ехал галопом [...] на не-обыкновенно породистой арабской серой лошади [...] Кавалерийский глаз Ростова не мог не заметить, что Наполеон дурно и нетвердо сидел...”. Сталін панічно боявся літаків; на конференцію в Потсдам (передмістя Берліна) доставався залізницею під прикриттям 17 тис. енкаведистів і 8 (!) бронепотягів. Мені одного разу довелося супроводжувати пані, яка вперше (і востаннє) наважилася — всупереч фобії — сісти в літак; коротенький рейс із Києва до Одеси встиг її довести до такого стану, що бідолашна, ледь повертаючи язиком, благала мене піти до пілота — “Хай де-небудь сяде”, справді вважаючи такий перебіг подій можливим; я спробував частувати цукерками, але почув: “Ви, мабуть, божевільний!”. Це я розповідаю для того, щоб люди, родичі чи знайомі яких потерпають від фобій, не думали, що вони “придурюються”: вони по-справжньому страждають.

Депресія — хворобливо пригнічений настрій, який часто супроводжується почуттям власної недостатності, глибоким песимізмом у ставленні до людей і подій, одноманітністю переживань, загальмованістю думок, рухів і вчинків. Найглибші депресивні стани спостерігаються при т. зв. **маніякально-депресивному психозі (МДП)**, для якого характерна зміна фаз: нормальний стан; маніякальний (не-

яючи на периферію все багатство душевного життя.

Фобіями називають психічні розлади, при яких тривога (страх, жах, паніка) спричинені певними ситуаціями, які НАСПРАВДІ нічим людині не загрожують. Класичні зразки — страх перед вузькими (тісними) приміщеннями (переходами, печерами), який має назву **клавстрофобія**, або **агарофобія** — протилежна психопатологічна налаштованість, внаслідок якої нестерпними сприймаються великі площі, наприклад, міські проспекти або майдани. Загальна кількість відомих і поіменованих фобій зростає: 10 років тому їхній перелік обмежувався кількома сотнями, сьогодні — перевищує 1000. Багато нових невротичних переяків мають очевидну технічну природу (**кіберфобія** — страх перед комп'ютерами, **космікофобія** — страх перед небезпекою, яку можуть спричинити літальні апарати новітньої конструкції) або стосуються соціальних контактів: **еритрофобія** (“на мене дивляться, я червонію”) чи **атазагорафобія** (“я завжди і назавжди лишаюся непоміченим”). Усі ми стурбовані перспективами старіння, надмірної ваги, зрештою, хвороби і смерті, але окремі люди з відовідними розладами (**геронтофобія**, **обезофобія**, **танатофобія**) втрачають душевну рівновагу задовго до настання таких клопотів. У популярних виданнях часто посилаються на фобії відомих людей. Наполеон, скажімо, всупереч своєму “фаху” боявся коней (особливо

рактеру — на три депресії одна маніякальність або навпаки. В деяких людей МДП має м'який перебіг, маніфестуючи періодами дуже хорошого і дуже поганого настрою, які, проте, не потребують компетенції психіатра (т. зв. циклотимія). Депресія може бути також однією з ознак старечих (інволютивних) психозів. Нарешті, депресивні епізоди можуть траплятися у всіх, у мене і у вас, під впливом життєвих невдач, або й без них: “темно, холодно, нудно, вчора на роботу, сьогодні на роботу, завтра на роботу; в автобусі штовхаються й лаються; мені за п'ятдесят, а хто я такий”, і т. ін. Якщо МДП та інволютивні депресії раніше чи пізніше приводять пацієнта до лікаря, то “просто депресії”, як правило, лишаються поза його увагою. Ходити до психіатрів ми соромимося, психологів (психоаналітиків) практично немає... Хто ковтає якісь таблетки, хто рятується солодким, хто — “гірким”, а є й такі, що лізуть у петлю (частенько перед святами чи днем народження, коли самотні люди схильні до депресії, почувуються особливо нещасними). Назагал близько 5 % людності в країнах європейської (західної) культури потерпають від депресій. За оцінкою фахівців, США щороку втрачають через депресії близько 50 млрд. доларів (мільярдів — не мільйонів...).

НАВЧИТИ НЕ МОЖНА, МОЖНА НАВЧИТИСЯ

Щаслива людина, яка (бувши “при собі”) почувается щасли-



вою. Але це стосується і нещастя — отже (за сутністю, а не за обов'язковим житейським супроводом), саме “асортимент емоцій” визнає якості життя. Найпростіша психотерапевтична рекомендація “задовольняйтесь малим, і тоді вам усього вистачатиме” формально незаперечна, але мало важить через невизначеність: оте “мале” вичерпується шкоринкою чи йдеться про недорогий автомобільчик? Забагато людей, які закликають “задовольнятися”, але якось так, що це виходить на користь їм, а не нам. Я дозволю собі дати читачам кілька “суто технологічних” рекомендацій, бо в певному сенсі життя не відрізняється від інших процесів.

1. **Під лежачий камінь вода не тече** — будьте активними. Шукайте одну думку.

2. **“Я вам усім іще покажу!”** — прекрасний девіз. Повторюйте його щодня, повторюйте кілька разів на день, але тихенько, щоб ніхто не чув: коли й справді “покажете” — всі побачать відразу.

3. Маєте чотири вороги, але не поза собою, а в собі: а) **брак знань і досвіду**; б) **жадібність**; в) **страх**; г) **надмірні сподівання**. Боріться передовсім із ними, і боріться з ними завжди.

4. Маєте право й обов'язково будете помилятися. **Усвідомлюйте й запам'ятовуйте свої помилки**; вчіться на чужих, але на чужих не вивчіться.

5. **Все, до чого ви беретеся, зробіть гірше, ніж хочете, але краще, ніж боїтеся**. На цьому стоїть світ, але пам'ятайте про винятки: будьте готові до шаленого успіху чи до повної катастрофи.

6. **Не вимагайте забагато від людей, покладайтесь насамперед на себе**. Будьте щирими перед собою і усвідомлюйте, що ваша стихійна психологічна налаштованість полягає якраз у протилежному.

7. **Не брешіть людям, коли йдеться про щось принципове, засадниче**, і тримайтеся цієї позиції в усьому: кар'єрі, політиці, коханні чи бізнесі. Дрібної неправди уникнути важко, бо вона виконує роль мастила в моторі життя, але не плутайте дрібне з принциповим.

8. Якщо йдеться про щось, пов'язане з систематичними витратами грошей або часу, наперед визначіть для себе межу, яку фахівці називають “ордер stop loss”: **виходьте з гри негайно, після того, як утрати (збитки) сягнуть цієї позначки**. “Хто не ризикує, той не п'є шампаня” — це правда, але правда, що навіть на воду не має той, хто ризикує всім.

9. **Поважайте себе за чесність і працьовитість, а не за марку автомобіля**, проте не забувайте, що від вашої бідності немає користі ні вам, ні людям.

10. Маєте бути спокійними, коли бутерброд упаде маслом на штани, босоніжки розклеяться під дощем, автобус зламається посеред лісу, а та, що вчора здалася царівною, виявилася просто жабою. **Дрібні й середні неприємності свідчать лише про те, що ваші справи йдуть нормально**. Не переймайтеся ними, бо, кажуть на Поліссі, з дурних думок воші заводяться.

11. Пам'ятайте ще одне прислів'я: “Смійся, дурню, доля буде”. **Не приховуйте від самого себе своїх невдач**, будьте для кожної не адвокатом, а прокурором.

12. Якщо ви тримаєтеся якось інших правил, які успішно і чесно ведуть вас життєвими стежками, тримайтеся їх і надалі: **своя мудрість мудріша чужої**.

• **Володимир ВОЙТЕНКО**, професор

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ-ЗВЕРНЕННЯ ДО СТОЛИЧНИХ ЗАМОЖНИХ І НЕ ДУЖЕ — ЧИНОВНИКІВ І ОЛІГАРХІВ, УРЯДОВЦІВ І ДЕПУТАТІВ

Ми, мешканці с. Зелена Долина, живемо в закритій зоні. До нас немає під'їзної дороги. За територіальною ознакою село належить до м. Тернівка, до якого 12 км, а розташоване на землях Павлоградського району. Найближча відстань до асфальтової дороги — 3 км, це с. Нова Дача Павлоградського району.

Без дороги ми дуже бідуємо. Викликати міліцію, медичну, пожежну допомоги, відвезти дітей у школу або похоронити людину — не можна. Немає дороги до села — ганьба державі.

Багноку, яку місимо щорічно, в'їлась у кожну клітину нашого тіла. Такого не побажеш навіть своєму ворогові. Порушено основне право — бути людиною. Рівень нашої культури — нульовий: гумові чоботи, куфайка і кізяки вранці, в обід і ввечері. Все як у тому анекдоті:

Приїхали в село американці. Все прекрасно, все зрозуміло. Під кінець зустрічі один американець запитує:

— А де ж ви купаетесь?

— Як де? У річці.

— А взимку?

— А скільки тієї зими.

Ні, ми не голодуємо, ми просто не знаємо, хто ми.

Мабуть, неандертальці. Якщо цей чоловік ходив із дрючком і думав, кого б приглушити, а під час революції ходив із рушницею і думав, кого б підстрелити, то у нас по-іншому: людина ходить із міш-

ком за плечима, руки нижче колін, а долоні ширше лопати. Скоро перейдемо на чотири ноги. Так легше носити тягарі, та й на радикуліт не хворітимемо. Еволюція людини дала задній хід.

Якщо місто думає, що ми скоро вимремо і “нет проблем”, то помиляється, у нас остання бабка померла у віці 92 роки. А навесні, коли розліється річка, у нас найприємніша пора року: “Тільки вертолетом можна долетіть”. І дітям радість — у них місячні канікули, а дорослим — пляжний сезон. Дуже корисно, особливо після зими, купатися в річці. Із хвороб у нас на першому місці — грижа, на другому — радикуліт, інших не знаємо. Якби суспільство так жило, як ми, то давно оздоровилося б. Життя наше кипить і вирує, як у Верховній Раді. Найважче зараз тим, хто при владі. На наступних виборах не будемо говорити, хто за кого голосував.

Дорогий киянину, якщо ти не заздрисний, взувай гумові чоботи, їдь до нас і побачиш паралельний світ, візьми з собою вченого, щоб він сказав, хто ми такі й що з нами далі буде.

Кому сміх, а нам плакати хочеться. Жаль дивитися на дітей, а їх у нас п'ятеро (від 8 до 14 років), які щодня добираються за 3 км бездоріжжям до школи. Два студенти, один в армії служить, а матері щодня тягнуть сумки з молоком, аби продати й мати хоч якусь копійчи-



Фото О. Цевцури

ну. Завжди згадуєш Столипіна, який, розвиваючи хутори, нагодував Росію і почав торгувати зерном із Європою. На хуторах тримається Прибалтика.

Природні умови Зеленої Долини унікальні:

вода має в своєму складі кремній, йод, органічні речовини, які нормалізують обмінні процеси в організмі;

багаті чорноземи, луки — це сприятливі умови для розвитку тваринництва і вирощування високих урожаїв;

ясно й часто випадають дощі. А головне наше багатство — люди, які прикипіли до цієї землі.

Городяни задихаються від інтернету, магазинів, театрів, метро, шкіл, стадіонів, трамваїв і т. ін.

А нам легко, у нас цього нічого немає. То допоможіть побудувати дорогу до села, щоб і нам поважчало. Звертаємося до вас — урядовці й депутати. Пам'ятайте, що ціна кожної людини — це той хрест, який стоїть на її могилі. Зробіть благородну справу, щоб люди про вас говорили гарні слова.

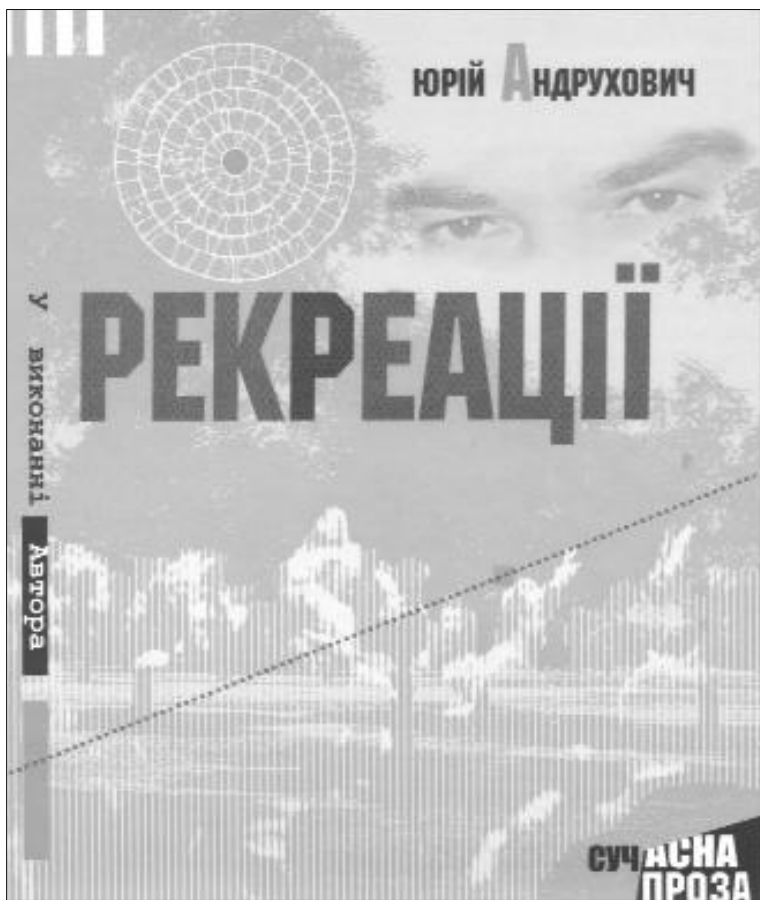
Маю 45 років загального трудового стажу, із них 30 років — підземного. На зеленодолинській прекрасній, цілющій воді позбувся багатьох своїх болячок. Організм людини — найкраща лабораторія, а с. Зелена Долина вільна ніша, яка чекає свого інвестора.

• **О. В. МАКСЮТА**, с. Зелена Долина Дніпропетровської обл.

НОВИЙ ФОРМАТ УКРАЇНСЬКИХ БЕСТСЕЛЕРІВ

Явище аудіолітератури — не така вже й дивина на нашому ринку, адже у музичних крамницях і на розкладках за бажання можна придбати компактні із виразно прочитаними шедеврами вітчизняної і світової класики або казками Лірника Сашка, не кажучи про записи нецензурних п'єс Леся Подерв'янського. Інше питання, що наповнення цього ринку творами сучасних українських авторів до недавня залишало бажати кращого. Якимись “променями світла у темному царстві” були музично-літературні експерименти Юрка Покальчука (“Вогні Великого Міста”), Віктора Неборака (“Неборок”) і Юрія Андруховича (“Andruxoid”, “Samogon”), зафіксовані у різний час на касетах і CD. Однак наприкінці 2005-го року ситуація таки почала змінюватися на краще, адже київська компанія “А.Е.Л.” випустила десять дисків у серії “Сучасна проза” і два — у серії “Театр перед мікрофоном”. До першого літературного аудіосеріалу МП-3 формату ввійшли твори того ж Андруховича (“Рекреації”, “Московіада” і “Дванадцять обручів”), Покальчука (збірка повістей “Час прекрасний”), Юрія Винничука (“Мальва Ланда”), Тараса Прохаська (“НепрОсті”), Степана Пушика (“Страж-гора”), Ірен Роздобудько (“Зів'ялі квіти викидають”), Лариси Денисенко (“Танці в масках”) і Любка Дереша (“Намір!”). Змістовну ж частину другого напрямку склали записи дев'ятих п'єс Лесі Українки з архівів Українського радіо. Таким чином ініціатори проекту рятують радіовистави від розпаду (а плівки 1950-х рр. розсипаються просто на очах) і, головне, — від слухачького забуття.

Не менш важливий і той аспект, що завдяки подібній мистецькій продукції можна не просто популя-



ризувати цікаву українську літературу, а й ненав'язливо пропагувати живу українську мову серед тих, хто знає її ще не надто добре. Йдеться і про створення певного мовного взірця, якого так бракує на ТБ і радіо. А ще такі компакт-диски стають у великій пригоді людям, які через проблеми із зором не мають змоги читати звичайні книжки, натомість охоче будуть їх слухати в аудіоформі.

Частину матеріалу із серії “Сучасна проза” на читали самі “живі класики” (Дереш, Пушик, Андрухович, частково Покальчук), які зде-

більшого мають зразкову вимову, особливу манеру оповіді або просто роблять це щиро і душевно, незважаючи на деякі мовленнєві вади. До озвучення решти творів залучили професійних акторів: Сергія Бойка, Романа Семисала, Тамару Плашенко та Ларису Хоролець. Цікаво, що на роль читця Прохаськових “НепрОстих” спочатку спробували чоловіка, але записане не сподобалося ні Тарасові, ні представникам компанії “А.Е.Л.”. Тоді письменник запропонував: “А нехай текст прочитає жінка”. Так воно і сталося, а результат

видався цікавим і несподіваним. Крім того, аудіокнижки містять передмови, написані відомими фахівцями у галузі літератури: Олександром Бойченком, Тетяною Щербаченко, Андрієм Бондарем, Ніною Герасименко, Дмитром Стусом, Діанною Ключко і Ніною Новоселицькою. Щоправда, почути на власні вуха коментарі критиків і мистецтвознавців поки що неможливо (бо вони представлені текстуально), але в перспективі цей недолік обіцяють усунути.

Після виходу перших компактних ініціатори проекту не збираються зупинятися на досягнутому і вже планують до випуску нові серії — “Детективи” і “Сучасна дитяча література”. У продовженні “Сучасної прози” готуються побачити світ роман “Шості двері і ранковий прибиральник” Ірен Роздобудько, “Корпорація ідіотів” Лариси Денисенко, “Про золотого птаха” Степана Пушика і твори молодшої генерації письменників — Тані Малярчук, Марини Соколяк та інших. А добірку “Театру перед мікрофоном” доповнять такі шедеври світової класики, як “Антігона” Софокла, “Лісис-трата” Аристофана, “Дон Жуан” Жана-Батіста Мольєра, “Собака на сні” Лопе де Вега і “Багато галасу даремно” Вільяма Шекспіра.

Разом із тим “А.Е.Л.” планує проводити різні мистецькі заходи за участю авторів і особливо приємно, що акції відбуватимуться не лише в Києві, а й в інших містах України. Придбати компакт-диски із творами “вічних” і “живих класиків” можна у музичних магазинах, книгарнях-кав'ярнях або ж замовити через Інтернет-сайт www.ael.com.ua, завдяки чому зекономите кошти, тому що аудіокнижки — задоволення не з дешевих.

• **Сергій ШЕБЕЛІСТ**



ЛЕСІ УКРАЇНЦІ — 136



25 лютого, відзначаючи 136-ту річницю від дня народження геніальної поетеси Лесі Українки, представники громадського об'єднання Всеукраїнської Народної Ради «Захистимо Україну» в складі ВУТ «Просвіта», Педагогічного товариства ім. Г. Ващенка, Спілки офіцерів України, партій КУН та УРП «Собор» поклали квіти й запалили лампади на її могилі, що на Байковому цвинтарі, де також поховані її мати — відома українська письменниця Олена Пчілка, батько — Петро Косач і брат Михайло.

Пощанування Лесі Українки мало продовження на однойменній площі біля пам'ятника поетесі, куди долучилися також науковці, митці й художні колективи.

Фото
Олександра ЛИТВИНЕНКА



ВЕРКА СЕРДЮЧКА І УКРАЇНСЬКІ ЦІННОСТІ

Коли інформгентства рознесли звістку про те, що Україну на «Євробаченні-2007» презентуватиме Верка Сердючка, активна частина нашої громадськості ментально розділилася навпіл. Одні не вбачають у цьому ніякого криміналу. Мовляв, враховуючи шалену популярність Сердючки на маргінальному рівні у себе вдома та в країнах СНД, чому не запустити таку ж кількість маргіналів серед європейської телевізійної публіки. Саме вони — євромаргінали — забезпечили торік перемогу фінських «монстрів» — гурту «Лорді». На «Євробаченні-2006» фіні мали вигляд такої собі «білої ворони», яку неможливо не помітити на тлі однаково-солонких хлопчиків і дівчаток. Зачарована таким нахабством, уся Європа проголосувала за них. Чому? Напевно тому, що була вже перенасичена стандартами так званого європопу. Виступ Верки Сердючки на «Євро-

баченні» також буде однією з форм відвертого нахабства. Певна частина громадськості справедливо вважає, що після перемоги Руслани Україна не має права скочуватися до такого примітивного кітчу, яким є «художество» знаменитої провідниці. Мовляв, це ляпас усієї державі. Однак навряд чи деякі європейські народи дуже переймалися тим, що їхні країни представляли на «Євробаченні» справжні клоуни. Не переймалися тому, що вплив «Євробачення» у світі не надто великий. У Європі існують імпрези значно вищого ґатунку, рейтингівіші. Наприклад, «World Music Expo», на якому змагаються представники етнічних культур світу. До речі, торік із-поміж тисячі претендентів до двадцятки кращих потрапив наш гурт «Гайдамаки». Це справді була перемога. Про гурт говорять і пишуть у Європі. Але хто знає про це в Україні? Просто так склалося, що «Євроба-

чення» поки що затуляє собою щось цінніше й цікавіше. Україна ж тільки стає на шлях інтеграції до міжнародних структур теле-шоу-бізнесу. Ось чому стільки галасу. І комітет із Шевченківських премій виступив із протестом, що фінальний відбірковий тур на «Євробачення-2007» відбудеться у святковий для всіх українців день — 9 березня. Мені здається, що не варто цього робити, адже навряд чи для учасників і глядачів української єврономінації цей день щось та й важить або є особливим. На жаль, суспільство перебуває у такому глибокому занепаді, що подібні апеляції просто не досягають адресата. Мені важко уявити сучасного теленаачальника, програмне наповнення телеефіру та священні цінності українського народу в якомусь одному органічному вимірі. Це поки що надто фантастично...

● Олександр ЄВТУШЕНКО

УХВАЛА

«круглого столу»

«Державна мова і права нації та людини»

21 лютого 2007 р.

м. Київ

Повноцінний розвиток держави, українського суспільства можливий лише за умов належного статусу й ролі української мови.

За період незалежності вище керівництво країни, політики, владні структури не спромоглися виконати основні конституційні положення щодо підвищення авторитету державної мови, впровадження її в усіх сферах життя, ігноруючи Основний Закон України та рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 р.

Стан, який нині склався з українською мовою, не має аналогів у жодній країні світу, яка поважає себе, засвідчує про ущербність і нездатність сучасних «політичних еліт» усвідомити значення мови для надійної розбудови державної незалежності, міцної Соборної України, становлення громадянського суспільства, формування міжнародного авторитету.

Нехтуючи всіма нормами міжнародних конвенцій і хартій у справах культури і мови, які наголошують на збереженні й захисті національно-культурних особливостей народів і націй усіх країн, нехтуючи вітчизняним законодавством, нинішня влада прямо й опосередковано намагається не лише законсервувати напівколоніальний статус української мови, а й на всіх рівнях упроваджує ідеологію «валуєвщини» реакційного москвофільства, що є зрадою національних інтересів.

Мова — духовний стрижень будь-якої нації.

Після кількох десятиліть бездержавності українського народу постала незалежна держава України, завданням якої є відродження української мови на всій нашій етнічній території, згуртування навколо неї всіх громадян України. Той, хто виступає проти відродження української мови, гальмує розвиток України. На жаль, так звана антикризова коаліція без жодних підстав ділить Україну за мовною ознакою, а кількісно наймізерніша частина цієї коаліції — комуністична фракція на чолі з Петром Симоненком відверто проводить ворожу українському народові політику, працює на розвал України.

Такі дії призводять до того, що в багатьох областях України триває цілеспрямована безпрецедентна антиконституційна діяльність щодо впровадження російської мови як державної з місцевих бюджетів, зокрема Севастополя, де немає жодного українського навчально-виховного закладу, виділяються мільйонні кошти для підвищення її суспільної ролі. Разом із тим Європейська Хартія регіональних мов, або мов національних меншин, якою часто спекулюють антиукраїнські сили, підкреслюючи, «що охорона і розвиток регіональних мов або мов меншин не повинні зашкоджувати офіційним мовам і необхідності вивчати їх. І ніщо у цій Хартії не може тлумачитися як таке, що суперечить цілям Статуту ООН, включаючи принцип суверенітету і територіальної цілісності держав».

Вважаємо, що спроба ревізувати ст. 10 Основного Закону України про державність мови, як і через конституційну «реформу» ліквідувати в перспективі інститут президентства саме і є посяганням на суверенність і територіальну цілісність України.

Зважаючи на нинішню полі-

тичну ситуацію, виходячи з вимог Конституції України й національної безпеки держави, вимагаємо від Президента видати Указ «Про захист, розвиток і роль української мови в житті людини, суспільства, держави».

Доручити Уряду розробити Програму щодо посилення ролі й авторитету української мови і представити її для громадського обговорення.

Визнати, що Міністерство освіти і науки незадовільно виконує основні положення Конституції щодо утвердження суспільного авторитету української мови як універсальної цінності національного, інтелектуального, соціального, політичного характеру, нехтує державними програмами: «Освіта», «Україна XXI століття», «Національна доктрина розвитку освіти», законами про освіту, прогресивною науковою думкою українського і світового просвітництва щодо мови як найціннішого скарбу народу.

Для успішної реалізації завдання із захисту і розвитку української мови міністерствам, відомствам, які опікуються передусім питаннями освіти, науки, культури, сім'ї та молоді, інформаційної політики, об'єднати зусилля, потенціал держави з громадськими інституціями, українською інтелігенцією і запропонувати конкретні шляхи, засоби і ресурси для покращання ситуації.

На основі суспільно-громадського наукового аналізу змісту сучасної освіти внести доповнення до наявних і розробити нові державні стандарти, враховуючи суспільну значущість українського мовного й культурологічного потенціалу.

Включити в тематичні плани наукових фундаментальних і прикладних досліджень проблематику ролі української мови, культури в розвитку громадського суспільства, держави і єдності нації.

До пріоритетів і основних завдань регіональних програм соціально-економічного розвитку на 2007 і наступні роки обов'язково слід внести питання підтримки державної мови.

Вважати нині чинну систему оподаткування щодо української книги, кіно, мистецтва драконівською і антигуманною, і як ознаку повного нерозуміння або свідомого неприйняття важливих чинників національного творення, значення їх для розвитку особистості, її національної і державної гідності.

Позбавити Указом Президента права носити назву «**національний**» університети, у яких масово здійснюються конституційні порушення щодо застосування державної мови в навчально-виховному процесі, визнавати як один із головних при проведенні акредитації ВНЗ і видачі їм ліцензій.

Визнати, що Українська держава, на відміну від своїх сусідів — Росії, Румунії, Польщі, Угорщини та інших, продовжує ігнорувати належне виконання ст. 72 Конституції, заходів підтримки закордонних українців, зокрема у мовній сфері, чим сприяє активним процесам денаціоналізації наших співвітчизників.

Вважати неприпустимим практику ведення діловодства, офіційного листування недержавною мовою між органами центральної і місцевої влади.



ГАРЯЧА ТЕМА

Чи залишиться Київ містом мистецтв і національної культури, чи в цьому самотньому кристалі сяйво художніх цінностей буде підмінено сегментом мас-культури й розважального бізнесу? Газета вже писала про такі різючі видозміни багатьох культурних об'єктів столиці, виселення художників із майстерень, сумнівні "ревізії" наших театрів як "нерентабельних" із метою закриття і, вочевидь, приватизації цих приміщень. Початок нинішнього року приніс нові тривожні чутки про подібні "наїзди" на мистецькі школи та бібліотеки. Під рікою будівельного бруду модифікують старовинний Андріївський узвіз у новітню "Яму" для нуворишів. Митці ж захищаються, як можуть. Кожна творча Спілка зіткнулася з майновими проблемами. Та найгостріша ситуація у Київській організації Національної спілки художників України. Мова, власне, про робоче місце митця, якого він може бути позбавлений. Хоч голова Київської організації, заслужений художник України Наталя ЛИТОВЧЕНКО зазначає:



— Незважаючи на всі проблеми, які маємо з комунальними тарифами, ми працюємо. У нас проходять цікаві виставки, це єдине, що можемо зробити за цієї ситуації. Недавно відбулася виставка прикладної секції, де свою творчість демонстрували одразу кілька ювілярів. Вони працюють у різних галузях мистецтва, дуже цікаво побачити все це поруч: вітраж, gobelen, батик. Виставка мала популярність, люди заходили, залишали письмові відгуки. Відбуваються персональні виставки. Наприклад, виставка прекрасного художника Віктора Григорова, якого вже немає з нами. Це справді було явище, у Франції він виставлявся, світ його знає. Гарна виставка Власова, це також монументаліст, він зараз займається станковим живописом, викладає в Художній академії. Марія Левицька представила свою експозицію в Національній спілці художників України.

А щодо проблем, то ціни на комунальні платежі б'ють по художниках двічі, бо художник раз сплачує за квартиру плату, а вдруге — за майстерню. Якщо на квартиру можуть бути якісь пільги, субсидії (хоч і не всі звертаються за ними), то за майстерню жодних пільг немає. Художники зараз перед проблемою: працювати вдома, хто може, а скульптору, монументалісту, живописцю це практично неможливо, адже це шкідливі фарби і, скажімо, як можна вдома тримати глину? Художники, особливо ті, які мають майстерні в нежитловому фонді, повинні сплачувати у п'ятеро більше, ніж за квартиру. Тому становище критичне.

— Як прагнете врегулювати ситуацію, це шлях переговорів із представниками тих установ, де ви-наймають майстерні художники?

— У нас є різні майстерні. 580 із них належать Національній спілці художників, це її майно, є нежитловий фонд, а ще тисяча членів нашої Спілки не мають жодних майстерень. Нежитловий фонд — це майстерні в Шевченківському районі (150), у Печерському (130), у Солом'янському дещо менше, як і в Голосіївському, в кожному районі свої умови, деякі адміністрації йдуть нам назустріч. Скажімо, в Шевченківському районі нам зробили сплату як за

вати роботу. Адже можна залишитися художником із багажем творів, які вже зробив, але ж як працювати далі?

— У художника не існує пенсійного віку, він працює, доки живе. Жити тільки минулим не хочеться. А як бути молодим? Вийжджати за кордон? Що вони й роблять.

— Зараз художники шукають різні засоби, щоб зберегти майстерню за собою. Навіть знаю факти, коли домовляються зі спонсором — і така схема може спрацювати у будь-якому районі міста. Спонсор платить за приватизацію всіх майстерень, особливо тих, де літні художники, але навзасм вони мають дати згоду, що у цьому будинку буде надбудовано два поверхи для спонсора. Такий бартер викликає багато сумнівів. Адже ми вже знаємо, як застосовується ця схема довготривалого будівництва у нашому місті, коли законсервовують роки на десять будинки під реконструкцію, під перебудову, потім землю купують, будинки зносять і власник будує інший.

сультуватимуть, і ми не допустимо, аби майно потрапило невідомо до кого.

— І про майно: воно належить Київській організації чи Національній спілці художників?

— Усе майно на території Києва перебуває у власності Національної спілки, так виписали свідоцтво права власності ще за колишнього керівництва чотири роки тому. Це передано житловому господарству, а ми лише слідуємо за правильністю використання майна. Постійно виникають якісь аварійні ситуації, майстерні дуже старі (по 50 років), то каналізація тече, то водопровід, — усе в жалювистому стані. Зрозуміло, що на київську організацію покладена ця проблема — приймати всі скарги й організовувати роботи з обслуговування. А щодо спонсорів, то якщо своїх коштів немає, можливо, треба йти й на такі кроки, але за гарантії юридичного обслуговування, всі бояться, щоб їх не ошукати. Не можна просто сидіти в цих аварійних майстернях, тому

ча тема, тому що за всіма ознаками він перестав бути мистецькою вулицею, яка б найоригінальніше презентувала Київ. Чи може щось зрозуміти Спілка, чи це вже безнадійно?

— На Андріївському протягом тридцяти років Спілка орендує ці приміщення. Коли ми запровадили на Андріївському узвозі свято для художників, я тоді ще була в молодіжному об'єднанні, і ми зі своїми малими дітьми виходили на перші святкові акції. Потім поступово це стало мистецьким ярмарком. Але художники одержали там майстерні, Подільська адміністрація дала можливість орендувати приміщення. Ми маємо право довгострокової оренди на 30 років, і якщо буде забудова, то маємо першочергове право на забудову. Але грошей на це немає. Через те художники сидять у своїх майстернях, деякі угоди продовжені, а деякі — ні. І там, де нежитловий фонд, угод не продовжують. Подільська адміністрація планує виставити на тендер житловий фонд. Але ж комерційні структури заплатять більше, ніж

РАМИ БЕЗ ПОЛОТЕН, ХУДОЖНИКИ БЕЗ МАЙСТЕРЕНЬ

ісської му за вулицю перетворили на вулицю ресторанів, казино і готелів, але ми дуже швидко втрачаємо Київ як культурну і мистецьку європейську столицю. Наші гості, приїжджаючи сюди, вважають, що митців тут немає.

У Київській організації Національної спілки художників України у нас 600 осіб, а скільки ще аматорів! Наші митці високопрофесійні, вони отримали прекрасну школу, мають дуже високий рейтинг у світовому мистецтві, тому що в Європі уже так малювати не вміють, там рік-два вчать в інституті рисунок і живопис, а в нас шість років студіюють. Нам не соромно за наше мистецтво, ми можемо відкрито йти в світ і йдемо. І це єдине, по-моєму, чим можемо пишатися і презентувати нашу державу. Але держава нам мало допомагає і місто теж. З одного боку, як офіційна особа повинна писати листи, звертатися з усіма проблемами, чекати на відповідь, але до цього часу нас Черновецький ще не прийняв. Скільки ми телефонували й просили, з нами поки що ніхто не спілкується. Голову Національної спілки прийняв Віталій Журавський, але досі жодної проблеми не вирішено. І те, що ми вийшли на вулицю, — для художників великий прогрес. Майже всі сиділи по майстернях, перебудову просиділи вдома, лише окремих знаєш по мітингах, переважно монументалістів, які йшли на майдани.

— Їх жанр кликав...

— Можливо, як і публічність.

Ми працюватимемо в усіх напрямках, аби поліпшити ситуацію. Те, що я роблю, і ми з моєю командою йдемо і до Печерської адміністрації, і до Шевченківської, і до Подільської, до Мінської, в Лаврі зустрічалися з Сергієм Павловичем Кролевцем, робота триває в усіх напрямках, але поки що руху назустріч від міської адміністрації не бачимо. І тривогу викликає, що немає...

— ...навіть погляду у ваш бік.

— Справді, навіть погляду.



Фото О. Литвиненка

— Скажімо, у будинку майстерень на Дашавській створено комітет самоврядування, це одна з найорганізованіших майстерень (щоб художникам легше було проводити обслуговування майстерень, краще господарювати). Та водночас ці приміщення залишилися власністю Національної спілки художників. Щодо приватизації, то вона в нас поки що заборонена Статутом. В усіх варіантах вони повинні одержати дозвіл Національної спілки як власника майна. Але нас обслуговує гарна юридична компанія, вони кон-

необхідно давати раду цьому майну. І ми на правлінні прийняли рішення про будівництво майстерень на вулиці Філатова, там є земельна ділянка, на якій можна збудувати до ста майстерень. Це було б для нас просто порятунком, тому що лаврські майстерні йдуть під виселення, але й там намагаємося врегулювати ситуацію. Андріївський узвіз, три будинки майстерень під запитанням, ходять чутки, що там усе викуплено й угоді вже розірвано, і художники не знають, що на них чекає.

— Андріївський узвіз теж боло-



ПРОБЛЕМА

Якось у нашій розмові про вітчизняний шоу-бізнес Олександр Пономарьов сумно зауважив, що справою популяризації української мови на естрадній ниві займаються нині він і Андрій Кузьменко з гурту «Скрябін». Мовляв, решта «попсової» братії пристосовується до вимог часу і нових реалій, тобто — активно вводить до репертуару російськомовні пісні, дехто звертається до радянських пісень. Ці останні намагаються спекулювати на ностальгійних почуттях певної частини людей, інші хочуть потрапити в ефіри рейтингових радіостанцій. А є й такі, хто хоче завойовувати російський ринок. Згадаймо музичну кар'єру Ірини Білик. Був час, коли співачка пишалася тим, що вона першою з наших артистів мала успішний тур на сході України з українською програмою. Популярність, яка прийшла до неї на початку 90-х, не була випадковою. Яскраві пісні, стовідсоткові шлягери, найвищі позиції у хіт-парадах, величезні натовпи прихильників. Але все це не триває вічно. Наприкінці 90-х, відчувши зниження інтересу до творчості співачки, її продюсерська компанія «Нова» починає «розкрутку» польського проекту Ірини Білик. Її пісні перекладають польською. На деякі з них знімають відеокліпи за участю відомих польських акторів. У Варшаві «Нова» відкриває своє представництво. На теренах Польщі з'являється польськомовна версія альбому «Країна». Але якогось значного успіху цей проект не мав. Через декілька років співачка робить ще один різкий зигзаг — пише, співає і видає російськомовні пісні. Однак за рівнем, якістю і мелодизмом вони виявляються на-



Андрій Середо (гурт «Кому Вниз»)

ТРИКУТНИК «МУЗИКА-МОВА-ШОУ-БІЗНЕС»

багато слабшими, ніж за її попередні роботи. За всім цим простежується стратегічний план «Нови», яка вже з величезним розмахом «розкрутила» на обширах СНД свою Верку Сердючку. А логіка цієї стратегії проста: втілювати проекти, які стануть популярними в Росії, Україні, Білорусі. Навздогін «Нова» викидає на ринок ще один продукт — карамельно-солодкавий хлопчачий гурт «Авіатор». Звісно ж — російськомовний. Зрозуміло, що крім фінансового ресурсу, подібна експансія у межах СНД вимагає потужного медійного забезпечення. А в нашій країні є безліч медійних структур, які відверто лобіюють інтереси російського шоу-бізнесу. Це музичні телеканали й комерційні радіостанції. Тож «продукти» «Нови» у своєму зденационалізованому вигляді тепер нічим не відрізняються від «ширвжитку» російського виробництва. А відтак — конкуруватимуть із ним, а не з вітчизняним продуктом. Такий от типовий для наших часів шоу-бізнесовий космополітизм.

Цинічна за духом філософія



Кость Гнатенко у шоу «Стильний чувачок»

космополітизму охопила багатьох наших знаних співаків, композиторів, продюсерів. Зокрема, знаменитих, заслужених і народних. Спочатку нерішуче, а потім нав'язливо вони співають «по-руськи», намагаючись сподобатися не лише російськомовному сходу, а й самій Росії. Але зовсім не розуміють, що, йдучи шляхом примітивної русифікації, вони нівелюють власне творче обличчя, перекреслюють щось справді вартісне, розмінюючи талант на швидкоплинний кон'юктурний ходи. Є в нас ще такий різновид попкультури: українська російськомовна полса. Цей табір на диво убогий. І ницість таких «проектів» від початку в них закладена, оскільки майже всі вони є клонами «Віа Гри». Це тінь тіні, оскільки сама «Віа Гра» також змальована з відомих західних стандартів. Чесно кажучи, дуже важко уявити успіхи Ірини Білик, Таїсії Повалій, Алли Кудлай або Павла Зіброва тоді, коли б їхні репертуари склалися не з українських пісень. Це також стосується творчості Софії Ротару. До речі, розтиражований мас-медіа дует «Повалій—Басков» зовсім не зміцнює сценічного образу співачки, а навпаки — розмиває риси колись дуже яскравої самобутньої артистки. Натомість лише свідчить про нестримну жагу вирватися «з лабет» локальної української популярності.

Дуже оманливе, ілюзорне прагнення стати популярним за межами країни за рахунок природної ментальності, яка нуртує у генах і складає сутність особистості. Цілком очевидно, що подібна «відома» від мови тягне за собою певні наслідки. Це як бумеранг, який завжди повертається... Утім,

схильність до кон'юктурного космополітизму демонструють далеко не всі. Важко уявити, наприклад, Марію Бурмаку, Катю Chilly або Тараса Петриненка, які б раптом заспівали «песні о главном». Ще важче уявити в тій же ролі Олега Скрипку і «ВВ», Славу Вакарчука та «Океан Ельзи», Фому і «Мандри», Андрія Середу і «Кому вниз» та багатьох інших. Усе-таки загалом «перевертні» водяться на попсовому фланзі сучасної української музики. Саме там полюбують різного штибу шоу-технології, адже поп-конвеєр завжди змачений плітками, скандалами, вигадками і марнославством. Інакше він не працює. А ось у нашому рок-таборі «правила життя» значно чесніші й простіші. Там також існують свої технології «розкрутки», але вони зовсім інші. Олегу Скрипці й Славі Вакарчуку не потрібно було переходити на російську, аби стати популярними в Росії. Не потрібно це і їхнім молодшим колегам — гуртам «Бумбокс» і «Танок на майдані Конго», які мають у Росії безліч прихильників. Гурт «Гайдамаки» не перейшов на німецьку, аби стати популярним у Німеччині, де гастролює частіше, ніж удома. Саме з питоми українським матеріалом «Гайдамаки» потрапили до двадцятки найпопулярніших європейських гуртів у категорії «World Music». Приклади можна продовжити, але кожен артист у своєму житті завжди стоїть перед моральним вибором. Яким він буде — залежить від духовного змісту людини. Якщо цей зміст вельми поверховий, то шлях до кон'юктурної відкритий. Якщо людина містить у собі духовну вертикаль цінностей, вона просто залишатиметься собою.

● Олександр ЄВТУШЕНКО

ПОДІЯ

— *Пане Анатолію, що все-таки відбувається з нашим радіо й телебаченням?*

— Про це сумно говорити, але доводиться констатувати факт: більшість каналів нашого телебачення оголосили традиційну українську пісню «поза законом». Хтось вирішив, що це не актуально. Уся українська культура, яка базується на пісенному досвіді багатьох поколінь і несе в собі елементи духовності й моралі, оголошена неперспективною. Принагідно зазначу, що ментальність людей у всіх передових і успішних країнах Європи і Азії тримається саме на традиціях. Просто в нас комусь дуже хочеться стерти зі свідомості людей всю історичну й культурну пам'ять українців. Але їм це не вдається.

— *Як пояснити, що в Україні українська пісня раптом стала «не форматом»?*

— На жаль, більшість радіостанцій і телеканалів, що працюють в Україні, — це комерційні структури, інтереси яких лежать далеко за межами України. Їхня основна справа — заробляти гроші. Формат вигадали ті, хто перетворив Божий дар творчості на товар. А потім цьому товару присвоїли категорії чи сорти. До першого сорту потрапило все, що має яскраву обгортку, легко і швидко засвоюється невинуватою публікою і має формальну схожість із своїми західними зразками. Якщо ти врахував усі зазначені вимоги й добре проплатив ротацію (читай — зву-

АНАТОЛІЙ МАТВІЙЧУК: «ЗАРАДИ ЦЬОГО ВАРТО ТВОРИТИ!»

Нині з провідних каналів українського телебачення практично зникли пісні цілого покоління, яке чомусь зневажливо зараховують до категорії «українська естрада»: Алли Кудлай, Павла Дворського, Білоножків, Віктора Шпортька, Лілії Сандулеси... Практично всіх, хто ще співає українською мовою. Хоча тих же «динозаврів» російської пісні (Льва Лещенка, Надію Бабкіну, Йосипа Кобзона) ці канали «крутять» без будь-якої застороги. Про ситуацію в інформаційному просторі ми вирішили поговорити з відомим поетом і композитором Анатолієм МАТВІЙЧУКОМ, який 23 лютого вчетверте запросив усіх шанувальників української пісні на свій «Полустанок Любові».

чання в ефірі) свого продукту, то він буде форматом майже завжди. Тому нікого не цікавить, хто ти і що співаєш, скільки таланту й душі вложено в твою творчість. А від патріотизму й особистої позиції окремих ді-джеїв чи журналістів практично нічого не залежить — система швидко підкоряє їх своїй волі.

— *Усе це досить сумно...*

— Це не песимізм, а реальна оцінка стану речей. Нещодавно в Національній раді з питань телебачення і радіомовлення відбулася зустріч із журналістами, на яку були запрошені народні артисти України, серед яких я наймолодший. Розмова йшла про ті негативні процеси, що відбуваються в нашому інформаційному просторі: засила неукраїнського музичного продукту, розгул бездуховності, несмаку, насилья і порнографії. Але деякі ЗМІ, особливо агентство УНІАН подали це так, ніби «дино-

заври» української естради прийшли пожалітися, що їх немає в радіо і телебаченні. Нещодавно мені зателефонували друзі з Чикаго — вони обурені тоном цієї публікації й тією неповагою до артистів, які вже вписали себе в культурну історію України.

— *І який вихід?*

— Потрібно розбудовувати свою національну мережу радіо і телебачення, але поки що більшість ЗМІ, які репрезентують Україну, не українські за своїм духом і душею, і насправді лише подають своє суб'єктивне уявлення про цю землю або видають бажане за реальне. Але створення такої потужної інфраструктури — це титанічна робота не на один рік і без позиції держави і надзусиль тут не обійтися. Ми живемо в такий час, коли саме культура стає атрибутом національної безпеки. Тому мати свою потужну інформаційну інфра-

структуру сьогодні важливіше, аніж мати атомні бомби...

— *У кожного артиста своя публіка. Люди, які приходять на концерти Анатолія Матвійчука, пишуть листи, телефонують на прямі ефіри, — хто вони?*

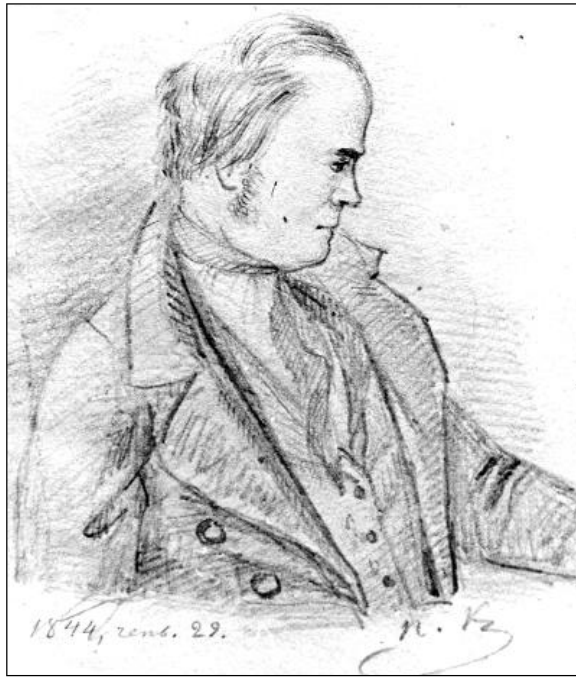
— Вони різного віку: від восьми до вісімдесяти. Це люди з відкритим серцем і широкою та щедрою душею, які не розучилися думати, відчувати, співпереживати, плакати. Саме вони стали моїми благодійниками — це забудовники Житлового комплексу «Чайка», що незабаром з'явиться на карті Києва. Вони розуміють значення культури в нашому житті, а я щасливий, що бачу в них своїх однодумців і друзів... А одним своїм шанувальником широко захоплююсь. Я виступав на його

дев'яносторічному ювілеї... Найціквіші листи від слухачів зберігаю як справжній скарб. Якесь жінка написала, що мої пісні допомогли їй пережити найважчі моменти життя. А одна дівчинка надіслала лист, написаний шрифтом Брайля, яким користуються незрячі люди. Вона розказала, що ніколи не бачила світу, але коли слухає деякі мої пісні, немов бачить світ у всіх його кольорах. Згодься, заради цього варто творити і співати.

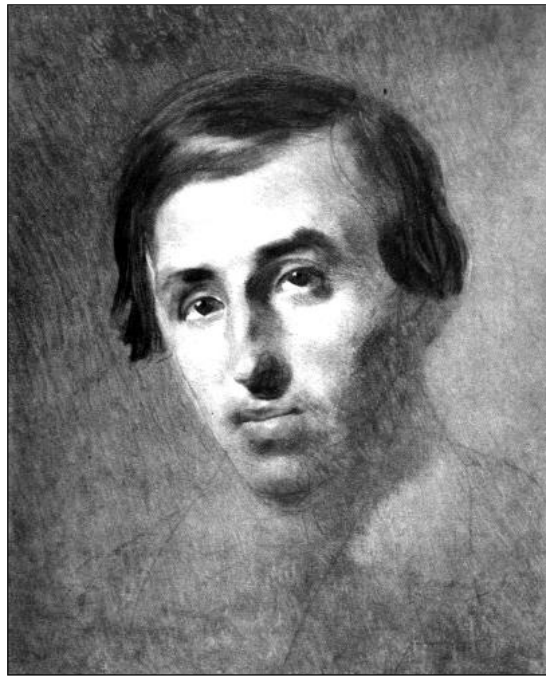
● Наталка ПОЗНЯК



КОБЗАР І ЛІРНИК: СХОЖІСТЬ І РОЗБІЖНІСТЬ



П. Куліш. Портрет Т. Шевченка. 1844. Олівець



Т. Шевченко. Портрет П. Куліша. 1844. Олія

З а радянських часів у нашій уяві намагалися сформувати образи Тараса Шевченка й Пантелеймона Куліша як антагоністів, носіїв протилежних ідей, майже ворожих один до одного. Насправді Шевченко й Куліш плідно спілкувалися. Шевченко навіть був старшим боярином на Кулішовому весіллі, не кажучи вже про те, що Пантелеймон Куліш дуже багато зробив для популяризації творчості поета, редагуючи й видаючи його.

Після смерті Шевченка з'явилися публікації віршів Куліша, де він заявляє себе наступником Тараса. Загалом це видається марнославством, але нам бачиться таке: Куліш настільки отожднював свій власний душевний стан і стан справ молодого української літератури, що йому боліла та порожнеча, яка утворилася після відходу Кобзаря, й він просто змушений був її заповнити, зробивши це найприроднішим чином — самим собою. Хтось же мав узяти до рук цю осиротілу ліру...

Куліш мав дуже великий ідейний вплив на Шевченка. А Шевченкові, навпаки, впливати на Куліша не вдавалося.

Відомо, що Куліш був людиною дуже авторитарною, на відміну від Шевченка, який захоплювався будь-якою ідеєю широко, як дитина. А Кулішеві було важливо тримати під власним контролем український видавничий процес і генерувати ідеї.

Різниця темпераментів і світоглядів великих письменників — очевидна. Ось, наприклад, уривок із автобіографії Куліша, опублікований у "Правді" за 1868 рік: "Куліш не зовсім уподобав Шевченка за його цинізм; зносив його норови ради його таланту. А Шевченкові знову не здалась до смаку та аристократичність Кулішева, що про неї ми вже натякнули. Кохавсь Куліш у чистоті й коло своєї особи вродливої, навкруги себе, кохавсь у порядковій як до речей, так і до часу, а ухо в його дівоче: гнилого слова ніхто не чував від його. Можна сказати, що це зійшовся низовий курінник, січовик, із городовим козаком — кармазинником".

Відбувалися й дивні зміни у ставленні Куліша до Шевченка: від "мученика чоловіколюбства" і "геніального поета" Кобзар еволюціонував у свідомості Куліша у "п'яницю неспроможного, що йдучи слідом за п'яною музою своєю, багато починив гріхів непростяних".

Так, Шевченко справді був людиною суто творчого, трансцендентного складу, з тих людей, що не самі собою керують, а керує ними їхнє натхнення. Тож можна зрозуміти обурення Куліша, — працелюбного, дисциплінованого, впевненого в собі.

А скільки в історії людства прикладів розбіжностей творчих темпераментів...

Деякі вчені вважають Куліша міфотворцем, який створив образ Шевченка. Бо закони, що працюють у шоу-бізнесі сьогодні, формувалися саме на літературних "студіях" XIX століття. Новонароджена українська література також мала свої "афінські вечори", і чи не першим "публічним" поетом був Тарас Шевченко. Молодий, натхненний, світський, трохи ловелас, гість поміщицьких родин і постійний відві-

дувач деяких салонів. Кулішеві, звичайно ж, не була чужа ця богом-на атмосфера, й публічна думка була для нього дуже важлива. Звісно, він, як товариш і поціновувач Тарасового таланту, і, найголовніше, видавець його творів, мимохіть чи ні, відіграв роль "продюсера".

Звичайно, різниця темпераментів виявилася безпосередньо в робочих конфліктах під назвою "редакторська правка".

Як редактор творів Шевченка Куліш виявив себе безжальним дотримувачем правильної форми.

Так, редагуючи вірш "Мар'яна-черниця", Куліш робить правки, які характеризують його як людину, для якої плавність, милозвучність, рівне звучання мови важливіші, ніж повнота вираження емоційної завершеності. Порівняємо два варіанти:

У Шевченка:

Росла дочка Мар'яна,
А виросла як панна,
Кароока,
І висока,
Хоч за пана гетьмана.
Стала мати гадати
Та за пана єднати,
А Мар'яна не до пана
Виходила гуляти,
Не до пана старого,
Усатого, товстого,
А з Петрусем,
В гаю, в лузі,
Щовечора святого.

У Куліша:

Росла дочка Мар'яночка,
Виросла як панна,
Чорнобрива,
уродлива —
Хоч би й за гетьмана.
Стала мати міркувати
Та зятя єднати,
А Мар'яна не до пана
Ходила стояти, —
Не до пана усатого,

*Сідого, старого,
До Петруся, щовечора,
Вечора святого.*

Звернімо увагу, що Кулішів варіант набагато досконаліший, мелодійніший, легший для проспівування, витриманий у народній стилістиці. Але при цьому змінюються настроєві відтінки, та й навіть зміст — пан стає *сідим* замість *товстого*, губиться інформація про те, що була тепла пора року, яка вгадується за рядком — "*в гаю, у лузі*"... Наведений приклад досить характерний для стилю праці Куліша над Шевченковими творами.

Не слід лишати поза увагою й ту марудну роботу, яку доводилося виконувати Кулішеві, розбираючи Шевченків почерк. Багато хто з дослідників закидає Кулішеві авторитарність і нав'язливість, але ж йому сама доля "нав'язала" таке "кураторство-батьківство". Те, що Куліш справді цінував поета й остерігався змарнувати хоч один Шевченків рядок, видно з праці Куліша над аркушами-вставками для наклеювання на місце цензурних купюр у примірниках "Кобзаря" 1860 року, з його критичних статей, і з тієї енергії, витраченої на працю з поетовими чернетками.

Перечитуючи зацитованого дослідника Кулішевого листа, який задає Шевченкові програму роботи над собою, відкриваємо сутність взаємин Шевченка й Куліша:

"Перечитывая несколько раз здесь в Петербурге Вашего "Кобзаря" и "Гайдамаки", я от души восхитился ими и многие места заучил наизусть; но в то же время заметил осязательнее, нежели прежде, и их недостатки. Одни из этих недостатков происходят от Вашей беспечности, небрежности, лени или чего-нибудь подобного; другие от того, что Вы слишком много по-

лагались на врожденные Ваши силы и мало старались согласить их с искусством, которое само по себе ничтожно, но в соединении с таким талантом, каким Бог одарил Вас, могло творить чудеса еще поразительнее тех, какие оно творило в соединении с талантом Пушкина. Ваши создания принадлежат не одним Вам и не одному Вашему времени; они принадлежат всей Украине и будут говорить за нее вечно. Это дает мне право вмешиваться в семейные дела Вашей фантазии и требовать от них настоятельно, чтобы они довели свои создания до возможной степени совершенства. Вы можете мои замечания принять и отвергнуть; по крайней мере, я исключаю себя из общества толпы, которая восхищается Вами безусловно и которой восхищение для сознающего свое достоинство поэта должно быть также ничтожно, как и "гоненье низкого невежды".

...Вот Вам голос человека, от всей души желающего, чтоб Украина имела поэта, который бы всему свету сказал за нее свое могучее, гармоническое слово. Примете Вы его или нет, по крайней мере надеюсь, что Вы не усомнитесь в благородстве моих побуждений к строгой рецензии Ваших несравненных созданий и к решительному тону советов. Прошу Вас не уничтожать этого письма, а спрятать его, так чтоб оно Вам могло попасть в руки лет через 5, когда Вы насытитесь курениями всеобщих похвал и внутренний Ваш человек возжаждет иных наслаждений поэтических, наслаждений глубоким сознанием красоты творчества, недоступной для публики. Может быть тогда они наведут Вас на такие мысли, которые мне никогда и не приснятся!" Тут же Куліш пропонує видати "Кобзаря" і "Гайдамаки" за

кордоном, із перекладом німецькою, але за умови, що Шевченко все-таки зробить виправлення.

Набагато більшою мірою логік, ніж Шевченко, поціновувач західного історичного роману Куліш розуміється на історичній оповіді, тому зауваження, що стосуються побудови сюжету, в нього дуже слушні, коли розглядати їх у контексті світової літератури.

Закликаючи додати людяності гайдамакам, Куліш пише: "Посмотрите у Шекспира: одно лицо в слепоте зверской ярости проливает кровь своих врагов, а другое говорит голосом человечества..." Але, на наш погляд, емоційна наруга "Гайдамаків" не залишає місця для гуманістичних застережень, які були необхідні у випадку з Шекспіром, бо його твори призначені для сценічного втілення.

Куліш "виховує" Шевченка на прикладі Пушкіна, навчає його тримати читача в напрузі, розвиваючи сюжет. "Пушкин, — пише Куліш, — в этом отношении должен служить всем нам образцом. Как только он тронул в душе читателя желанную струну, тотчас останавливает себя с удивительной властью над своею фантазиею: иногда он бросит только зерно в наше сердце и отходит к другим трудам, уверен будучи, что собственные наши силы его раскроют и возрастят в мысль или образ". Цікаво, що паралель Шевченко—Пушкін справді збереглася в ліній історії... Але річ у тім, що Шевченкові поеми побудовані трохи за іншим принципом: не зав'язка-кульмінація-розв'язка, а зав'язка-кульмінація-висновок. Розв'язка, здебільшого, полягає в самій кульмінації, а вектор впливу на читачку свідомість заданий дуже чітко. Діалектика творів Шевченка, на яку так люблять посилалися комуністичні критики, виявляється здебільшого у розмаїтті образів його ліричного героя. Жорстокість того "я" у "Гайдамаках" не є виявом особистого стану Шевченка, а лише характерним монологом. У будь-яких творах Кобзаря знаходимо трагічні приклади з історії людства, що їх наведено, звичайно, не для пустого моралізаторства, а як ілюстрування глобальніших проблем, що криються за сюжетами творів. Оповідь Шевченка побудована за законами народної творчості — думки, билини, а не за зразками сучасної йому західної чи російської літератури.

Шевченко не дуже дослухався до порад Куліша — спішив жити, писати нові твори. Склалося так, що надалі Шевченка виховувало суворе солдатське життя, і він ще виразніше віддалився від Куліша. А Куліш і далі самовіддано працював над творенням нової української літератури як системи, творцем якої він, зрештою, й став. Кулішева освіта, яка переважувала рівень освіченості сучасників-співвітчизників, — і це об'єктивно, — спонукала його до певної зверхності в ставленні до колег. А ось стихійний, напівдикий Шевченків дар, що не піддавався літературному осмисленню, не міг не дратувати його. І все-таки Куліш дуже багато зробив для розвитку Шевченкового таланту й для того, щоб про нього пам'ятали, читали і досліджували через півтори сотні років.

• Людмила ІЛЬСНКО

Закінчення. Початок на с. 1

Так, як Тарас любив свою Україну, можна любити тільки рідну матір. Так любили Україну його сучасники — М. Гоголь і П. Куліш, разом із якими Т. Шевченко відроджував ім'я своєї землі й свого народу. Гоголь, Куліш і Шевченко повернули свої матеріальні одвічне, освячене Сонцем, наймення, що століттями перебувало під великодержавною заборону, піддавалося замовчуванню й фальсифікаціям, які не припиняються й нині. Але народові повернуто його одвічне ім'я й природне право на свою землю. І Шевченко поставив перед самосвідомістю кожного українця питання:

Чиї сини? яких батьків?

Ким? за що закуті?..

Шевченкова Україна — це люди, через

ШЕВЧЕНКОВА УКРАЇНА

самосвідомість яких усвідомлюється питома природа й у глибини пам'яті плекається духовна традиція. Так люди єднаються в народ, сполучаючи в собі цілісність земного й небесного. Такі люди є гарантом екологічної рівноваги одвічного світу природи й рукотворного світу цивілізації. Вони беруть на себе відповідальність за збереження своєї рідної, неподільної землі, й відтак на людство покладається відповідальність за цілу Землю.

Україна — не "проект XXI століття" (у XX ст. уже був сумнозвісний "проект нації як соціального договору"), що намагаються нав'язати суспільній свідомості українців новояв-

лені модернізатори-культуртрегери й квазі-патріоти, апологети глобалізації й сервілізму. Україна має свою одвічну небесно-земну програму, свою ноосферно-біосферну функцію в антропокосмічній вседності. Такою Україною була одвіку, такою є й буде безвічно! І хто живе в генетично-духовній єдності з цією Україною, тим не треба присягатися в патріотизмі на майданах, містифікуючи маси, бо вони в щоденній праці задля України й Творця послідовно й чесно, всупереч чужодамародерам, творять синергічне силове поле Українського світу. І це є вищою, непроминущою реальністю, "вневременністю", яку

створили наші предки й яка так захоплювала Буніна. Нам належить зберегти, посилити це поле й виплекати в ньому нащадків. У цьому гарантія самозахисту й самовідтворення нас як нації.

Відтак Шевченкова Україна стане матеріальною кожного з нас — духовно-природним простором усіх українців, в Україні й не в Україні сущих, де ми в солідарному прагненні сердець зобов'язані відновити радість праведного життя під Сонцем,

...бо Сонце стане

І осквернену землю спалить.

Пам'ятаймо: Україна — це країна, де перший славень складено на славу Сонця й де люди тисячоліттями жили в праці з молитвою до життєсійного світила!

• Олександр ШОКАЛО



СТОРИНКИ ЖИТТЯ

Свій тяжкий шлях Шевченко пройшов від хлопчика-кріпака до геніального творця-патріота.

Лиха Тарас зазнав із самого “пуп’янку”. Втративши в дитинстві батьків, пізніше писав: “Подавсь до школи, носити воду школярам”... Там він, здібний до наук, дещо опанував грамоту і заробляв, підмінюючи дяка в церкві, “голосно” читав “Святе писання”. І за заробленим п’ятаки здобував папір і кольорові олівці, бо мав нестримний потяг до малювання.

А коли Тарас трохи підріс, став підпасичем громадської худоби в Кирилівці. А доглядаючи худобу, як сам із часом напише — “Списував Сковороду” — мудрого філософа з освітою Києво-Могилянської академії. Отже, не щось пригородницьке, легковажне, а наснажувався мудрістю й любов’ю до рідного, поневоленого російським царем народом.

А коли поміщик Енгельгардт призначив Тараса собі в “козачки”-прислужники, це примушувало його бути при поміщиках. Лише поночі йнак Тарас малював зі свічкою в руці.

Господар помітив здібності Тараса до живопису, які можна використати для себе. Коли Енгельгардт поїхав до Варшави, він хизувався портретами, створеними Шевченком на його замовлення, й не забороняв Тарасові ходити до відомого художника Лампі, який визнав Шевченка надзвичайно обдарованим. Коли ж Енгельгардт поїхав із Шевченком до Вільна (тепер Вільнюс), то там, при Університеті, Тарас опановував школу живопису в професора Рустемуса (Рустема).

Приїхавши до Петербурга, де ненадовго поселився його господар, Тарас був уже справжнім художником. На той час він створив галерею картин з історії України, починаючи з Київської Русі.

Коли художник Іван Сошенко показав кілька картин Шевченка славетному художнику-академіку Карлу Брюллову, той був вражений. Шевченко брав участь у художньому оформленні наймонументальніших із петербурзьких споруд імперської Росії: Сенату, Синоду й Театру. Це Енгельгардт віддав Тараса у найми художнику-заробітчанину Ширяєву.

Лише після викупу Шевченка благородними діями (переважно українцями), його взяв до свого академічного класу Академії художеств Карл Брюллов. У себе він його й поселив. А з часом вони подружили, хоч були творцями різних спрямувань. Карл Брюллов, великий майстер живопису, як і тогочасна Петербурзька художня академія, за основу взяли імперський стиль біблійних сюжетів.

А Шевченко прагнув до реально-народного, і в цьому він випередив свого улюбленого вчителя, якого нарік “Карлом-великим”.

Однак Тарас Шевченко тужив за Україною. Він прагнув змалювати те, що в ній збереглося від стародавніх віків. Мріяв створити серію

ТВОРЕЦЬ І БОРЕЦЬ ДО ОСТАННЬОГО ПОДИХУ

альбомів “Живописна Україна”, увічнивши її минулу славу. Та лише 1843 року Тарас приїздить на свою любу Батьківщину і в складі археографічної експедиції як художник наполегливо працює в ім’я України. Це була подвижницька робота творця-оборонця рідної йому історії й культури. Повернувшись до Петербурга і здобувши кілька високих відзнак, Шевченко завершує навчання в Академії й отримує звання “пансіонера” — право їхати за кошти академії в країни Західної Європи для вдосконалення художньої майстерності. І, здавалося, хто відмовився б від такої перспективної можливості...

Натомість Тарас у 1846 році знову повертається в ще закріпачену Україну й знову працює в археографічній експедиції. Особливу увагу він приділяє стародавній столиці України-Руси — Києву. Тоді він створив і видав перший альбом із серії “Живописна Україна”, започаткувавши свій давній задум.

В експедиціях Шевченко-художник працює і як етнограф, записуючи народні пісні, перекази, легенди.

Він набуває дедалі більшого визнання і в Україні, і в Академії художеств. За підсумком великого конкурсу відомих художників саме Шевченка обирають професором малювання Київського університету імені Святого Володимира. Та художник і поет запалився й політичними справами щодо України, зокрема, діяльністю в Кирило-Мефодіївському братстві. І це призвело до моторошної розправи з Тарасом Шевченком. Понад десятиліття каторжна доля рядового солдата-штрафника в пустелях Середньої Азії із заборобою писати й малювати. Проте нескоримий Тарас, попри заборону, потаємно творив свою “захалавну” палку поезію.

І так само потаємно створив галерею образів народів Середньої Азії, їхнього побуту й тамтешньої природи. Так він увічнив їхню неповторність і став першим художником, який співчував цим народам, поневоленим Російською імперією.

Та навіть тоді, коли жандарми Петербурга заборонили Шевченком друзям надсилати йому те, що потрібно для творчості, як і листуватися з ним, і тоді він не припинив творити.

Тарас знайшов незвичайну для пустелі глину й гіпс. Так розпочалася його скульптурна творчість.

Він устиг потай створити скульптурні мініатюри. Дещо з цього подарував тим прогресивним інспекторам, які приїздили з



Т. Шевченко. Автопортрет у світлому костюмі. 1860. Папір, офорт

Петербурга для перевірки штрафних солдатів.

Ці скульптурні мініатюри викликали навіть у вимогливих поціновувачів мистецтва здивування їх естетичністю й витонченістю. Це було визнання Шевченка як скульптора. А ще вражала його мудра дотепність, адже царат засудив і заслав Тараса з забороною “писати і рисувати”. А ось “лепити” (“ваяти”) не було передбачено.

Найбільше цих витворів переправив до Польщі Тарасів друг Сигізмунд Сераковський. Він також був засуджений до заслання в пустелі як борець за звільнення Польщі від поневолення Російською імперією.

Деся, можливо, збереглося щось із скульптурної творчості Шевченка.

Після запізненого звільнення Тараса з імперської неволі, уникаючи загрози бути поселеним біля Оренбурга, він самохіть переправився через Каспійське море до Астрахані. Хотів поселитися на Кубані, де жили козаки — нащадки запорожців, їхнім кошовим був Шевченків друг — Яків Кухаренко.

В Астрахані Шевченко відчув, що його задуми марні. Але й після подорожі Волгою, з метою повернутися до Академії художеств, він у Нижньому Новгороді дізнався, що і Петербург, і Москва відмовили йому в поселенні. А про Україну нічого було й мріяти.

Отож тільки після “зимування” в Нижньому Новгороді, за клопотаннями впливових діячів, Тарасові нарешті дозволили повернутися до “своєї” Академії, яка й стала його останньою оселею.

Наступні роки свого життя Шевченко цілком віддав тяжкій і

небезпечній для його підірваного здоров’я творчій роботі — гравюрі. Саме так, роботі для популяризації своєї любові Батьківщини-України, з давньою метою — поширити у світі її справжній історичний образ. Тому для наступних альбомів “Живописної України” він обрав гравірування. Тобто створення з власних малюнків, сюжетів на дерев’яних або металевих дошках різьбленням по них. Цю виснажливу творчість Шевченко обрав свідомо для поширення таких творів у народі. Хоч така творчість пов’язана з неодмінним застосуванням шкідливих для здоров’я хімічних кислот. Та щонайзгубливіше — азотної. І таких витворів-офортів, зокрема чарівних — акватинтових, Шевченко лишив нам справжню галерею. І це було гідно оцінено. За цю саможертвувну творчість Тарас Шевченко ухвалою Академії художеств одержав звання академіка-гравера, єдиного в імперії. Однак це подвижництво згубно позначилося на його підірваному солдатчиною здоров’ї, й на початку березня 1861 року Шевченка не стало.

Тарасові Шевченку, нащадку могутнього козацького гайдамацького роду, в переддень його загибелі виповнилося лише 47 років, та вони були саможертвувними.

І в останню ніч його життя, одразу ж після тяжкого нападу надбаного від хімічних кислот серцевої водянки-ядухи, Тарас над силу підвівся з ліжка, щоб попрацювати. Несучи запалену свічку, він попрямував до своєї “майстерні”, яка містилася біля його кімнати-мансарди в академічному корпусі. Та дійшов тільки до перших приступків — його серце зупинилося і він упав зі свічкою в руці. Так пішов із життя Тарас Шевченко. Він був справжнім творцем і борцем до останнього подиху.

Дивогідним є те, що, усвідомлюючи свою приреченість, Шевченко, вболюючи за Україну, на початку 1861 року спромігся завершити й видати українською мовою універсальну книжечку-посібник для школярів. У ній містилася не лише граматка, а й початки історії і, навіть, математики.

Приклад такого самовідданого служіння своєму народові й Вітчизні важко знайти в історії людства. То справді служіння до останнього подиху.

● **Олесь СИЛИН**, Герой України, заслужений діяч культури України, заслужений архітектор України, головний експерт Всеукраїнського Фонду пам’яток культури імені Олесь Гончара

ТРИВОЖНИЙ СИГНАЛ

КУДИ ЗНИК ШЕВЧЕНКІВ ДЕНЬ?

У відривному календарі на 2007 рік видавництва “Преса України” у березні 13 свят: жіночий, землевпорядника, прав споживача, працівників житлово-комунального господарства, ліквідації расової дискримінації, поезії, водних ресурсів, працівників культури і аматорів, метеорологічної служби, боротьби з туберкульозом, Служби безпеки України, внутрішніх військ МВС, театру. А для Шевченкового Дня місця не знайшлося!

Ще на початку 20-х років уряд радянської України на чолі з В. Чубарем (згодом за Сталіна розстріляним, а під час деєстелізації реабілітованим) видав 27 лютого 1920 року Постанову РНК УСРР про відзначення пам’яті Т. Г. Шевченка: “День 11 березня — роковини смерті поета Тараса Шевченка — оголошується всенародним святом. У цей день, вільний назавше від праці, повинні бути влаштовані лекції, концерти, мітинги, в яких було б з’ясоване велике значення Шевченка”.

Постанова, звичайно, оригінальна. День смерті оголошено святом?! Проте ця постанова ніколи не була скасована, а де її чинність тепер, у незалежній Україні?

9 березня 1919 року, коли в Гуляйполі керувала Вільна Рада, глядацька зала Гуляйпільського Народного дому “Просвіти” була переповнена. Вечір у цей День розпочався виступом хору, виконанням пісні “Реве та стогне Дніпр широкий”. Усі встали і слухали пісню стоячи. Першу частину концерту закінчили “Заповітом”. У другій — показано драму “Назар Стодола”.

Коли ж цього дня (День народження Т. Г. Шевченка) глядацька зала у нас буде заповнена глядачами, як це було у 1919 році? Чи виступатимуть на найбільшій гуляйпільській сцені, окрім хористів народного хору “Вольниця”, ще й діти зі шкіл із читанням віршів Тараса Григоровича, співом пісень на його слова? Чи виступатимуть із виконанням Шевченкових творів інші колективи художньої самодіяльності районного Будинку культури, школи мистецтв, загальноосвітніх шкіл? І не тикайте нам межі очі тим, що ми, південно-східні, не українці. Відзначали Шевченківські дні 9 березня, з 1919 року починаючи, і в Гуляйполі, і в Луганську, і в Артемівську, і в Харкові, і в Одесі, і в Полтаві.

Чия політична воля потрібна, щоб у Гуляйполі таки знайшли в повному обсязі “пропалі” Шевченків день? А коли востаннє бачили гуляйпільці на місцевій сцені “Назара Стодолу” Т. Шевченка “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого? Неправда, коли хтось, не думаючи, скаже, що не актуальні тепер ці п’єси. Ще й які актуальні на тлі суцільного телевізійного бандитизму та псевдодраматичного сюсюкання? А яку мораль рухає зі сцени, з телеекрана голоноге танцювальне провокування? Чому не видно на сценах і телебаченні Національного танцювального ансамблю ім. П. Вірського, хору ім. Г. Верьовки?

Тарас Шевченко, любов до нього, журба за ним — вічні для українців заходу і сходу, бо Україна в українців — єдина!

● **Василь КОРОСТИЛЬОВ**, учитель, м. Гуляйполе Запорізької обл.

ІНІЦІАТИВА

2004 року київське видавництво “Фенікс” випустило у світ колективний збірник “Тарас Шевченко в моєму житті”.

Автори збірника в роздумах про людину й час, минуле й вічне, особисте й загальне, зв’язали власний світ із Шевченковим світом. Незабутні зустрічі зі словом великого поета, цікаві повороти долі в цьому зв’язку, перегук дум та устремлінь — усе це відбилось в текстах понад сотні авторів.

У березні 2006 р. в газеті “Схід—Захід” голова Національного комітету з присудження Національних премій України імені Тараса Шевченка Роман Лубківський, оглядаючи видання, присвячені великому Кобзареві, зауважив, що “чудова ідея поета й літературознавця Олександра Шарвар-

«ТАРАС ШЕВЧЕНКО В МОЄМУ ЖИТТІ»

ка зібрати роздуми... на тему “Тарас Шевченко в моєму житті” “дозрівала” кілька років і втілилась у прекрасному однойменному виданні... Отож проблема перевидання (з багатьма доповненнями) — як ніколи, на часі...” А ось відгук академіка, Героя України Івана Дзюби: “Книжка густо насичена матеріалами різного характеру — від споминів до емоційних зізнань, до теоретизувань і навіть полемік. Але в цій різноякісності й різномірності є свій резон — строката картина життя Тараса Шевченка в свідомості українців...” “Тарас Шевченко в моєму житті” — це сума переживань його нами самими...”

На презентацію книжки до “Кобзарської світлиці” Українського дому в Києві зійшлися і ав-

тори, і пошановувачі творчості Тараса Шевченка, і, звичайно ж, уважні читачі. Доктор філології, професор Національного університету імені Тараса Шевченка Юрій Ковалів прискіпливо проаналізував загальну концепцію збірника і окремі тексти, наголосив на безсумнівних здобутках видання та його принципових хибах. Під час дискусії ведучий вечора голова Київської організації НСПУ Віктор Баранов зачитав листа від відомого літературознавця Михайлини Коцюбинської, яка не змогла прибути на презентацію. Пані Михайлина пише: “Збірка “Шевченко в моєму житті” має стратегічне значення. Її зміст і тон гідно протистоять банальній ювілейщині й ідолопоклонству, і шевченкофоб-

ським шабашам. Це — виражена й довіра розповідь “з глибини душі” про екзистенційне значення Шевченкового образу і слова в житті конкретної людини”.

Автор проекту й редактор-упорядник збірника письменник Олександр Шарварок повідомив присутніх, що готується друге (доповнене й виправлене) видання книжки. Він запрошує до участі в новому виданні всіх, хто хоче поділитися своїми роздумами від зустрічей зі словом Тараса Шевченка, своїми переживаннями від дотику до його долі.

Адреса: 01054, м. Київ, вул. Воронського, 29-е, кв. 19. Тел.: 486-35-78 (Шарварок Олександр Юрійович).

● **Вл. інф.**



СВОБОДА СЛОВА. УКРАЇНСЬКОГО

— *Іване Петровичу, як Ви ставитеся до рішення обласної?*

— Я вважаю його, м'яко кажучи, неналежним. У Сан-Франциско мешкає понад 400000 китайців. Але вони, по-перше, володіють англійською мовою, і по-друге, їм на думку не спадає вимагати від Конгресу США визнати китайську мову другою державною.

— *Як Ви розумієте словосполучення “російськомовне населення”?*

— У південних і східних областях України населення розмовляє суржиком — діалектом. Хто і чому цих людей назвав “російськомовними”, а не “українськомовними” — невідомо. Таким же суржиком розмовляють на Кубані й Ставропольщині, у Західному Сибіру і на Далекому Сході, в прикордонних з Україною областях Росії, але “українськомовним” населенням їх там не вважають. А взагалі люди, яких називають не росіянами, а “російськомовним населенням” повинні на це ображатись, бо їм дають зрозуміти, що вони погано говорять російською мовою і є неповноцінними росіянами.

— *Як Ви ставитеся до тих людей, які не володіють українською мовою?*

— Спершу я хотів би знати, хто ці люди і чому не володіють? Ось приклад на побутовому рівні. У школі проводяться збори батьків майбутніх першокласників, яким оголошують, що їхні діти навчатимуться українською мовою. Основний мотив батьків банальний: “Ми сами учились в руській школі і український язык нам не нужен”. Хоч мова йшла про дітей, яким доведеться жити не в минулий, а в новій незалежній Україні.

— *Як мовні питання вирішуються в інших країнах?*

— З історії відомо, що коли якась країна здобувала незалежність, вона насамперед визначала для себе державний устрій, символіку і мову. Представники інших

ЗАБЛОКОВАНЕ ІНТЕРВ'Ю

Коли депутати Луганської обласної ради звернулись із пропозицією прийняти закон про визнання російської мови другою державною, між мною і кореспондентом Северодонецького міського радіо відбулася розмова, яка хоч і була записана, по радіо так і не прозвучала. Ось що в нас не потрапляє до ефіру.

народів, що пізніше оселилися на цій землі, повинні сприймати це як об'єктивну реальність.

Розумні й порядні люди завжди вважали непристойним і принизливим такі назви країн, як Іспанська Сахара, Бельгійське Конго, Британська Колумбія, Французька Гвіана та інші, бо це свідчило про їхній колоніальний статус.

У часи панування латинської мови в країнах Західної Європи, національні мови до державного визнання пробивалися дуже тяжко. Аж до XV століття в Англії англійська мова не була офіційною. Тільки після революції 1792 року французька мова була оголошена державною — “мовою свободи”, хоч більшість населення на той час нею ще не володіли.

В Італії на час здобуття нею незалежності італійською мовою говорило тільки 2,5 % населення.

У період колоніального ярма мови корінних народів значною мірою були витіснені мовами чужомовних панівних націй, але парламенти незалежних держав, що з'явилися на карті Європи у XIX—XX століттях, відроджували мови своїх народів. Так утвердилася грецька мова.

— *Чому в Україні таке пасивне ставлення населення до мовного питання?*

— Пасивність спостерігається у



Фото О. Лигвиненко

тих областях, які найдовше входили до складу Російської імперії. До того ж Україна була найкоштовнішою перлиною Російської імперії (як Індія у Британській), а добровільно відмовлятися від коштовності ніхто не хоче. Ось чому Москва робила й робить усе, щоб Україна була її невід'ємною частиною, аргументуючи це схожістю мов, культур і одного слов'янського коріння.

Настав час відшкодувати втрати, яких зазнала українська мова внаслідок усяких заборон, обмежень і утисків.

— *Як, на Вашу думку, поставляється до цього інтерв'ю наші слухачі?*

— Ставлення буде різне, але розумні й порядні люди агресивно не поведуться.

• **Іван РОМЕНСЬКИЙ**, член “Просвіти”, м. Северодонецьк

ДУХОВНИЙ ПРОСТІР

У Святому Письмі читаємо: “Усі (апостоли) сповнились Святим Духом і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти. А перебували в Єрусалимі між юдеями побожні люди з усіх народів, що під небом. І як зчинився той шум, зійшлась велика юрба і хвилювалася, бо кожен чув, як вони говорили його мовою. Здивовані й остовпілі, вони один до одного казали: “Хіба це галілеяни всі оці, що розмовляють? Як же воно, що кожен із нас чує нашу рідну мову”. (Ді. 2, 4—8).

На похороні своєї тещі в селі Станіславчику Вінницької області я запитав місцевого священика: “Чому, отче, правите чин Панахиди російською мовою?” — “Ето канонично по рускому Православию, а потом Бог по-украински не понимает”. Чого може навчити такий горе-священик, який не розуміє навіть Святого Письма. Церковна влада цього села — на утриманні Московського патріархату, тому так мало мирян відвідують церкву. І дуже прикро слухати таких отців, як у цьому селі, бо знаємо, що найбільший **дар Божий для нас — рідна українська мова**. І це святотатство — русифікувати українців через церкву. І не дивуюся, бо причин кілька: по-перше, наша мова ніколи не була державною, навіть за княжих часів (починаючи від св. Володимира), державною мовою була церковнослов'янська, тобто староболгарська. І вся ду-

ДАНА НАМ ВІД БОГА...

ховна література була перекладена з грецької болгарською. І тільки в XIX ст. починає утверджуватися справжня українська мова, коріння якої сягають кількох тисячоліть, про що свідчать етнографічні записи давніх пісень, легенд, прислів'я. Провісниками української мови стають народні поети — Тарас Шевченко і отець Маркіян Шашкевич. Обидва зазнали неабияких гонінь за написання поезій рідною мовою і від своїх управителів. Шевченка переслідували “малороси”, а Шашкевича — “москвофіли”, які ніяк не хотіли позбутися свого “духовного” язичія. Своїми демагогічними заявами доводили, що, мовляв, українською мовою не можна всебічно висловлюватися в науковій, філософській чи духовно-богословській термінології, це сільська мова, бідна і не перспективна. Дивно, як же українська діаспора в часи радянської влади щорічно видавала (тільки в США і Канаді) по 30—40 книг, які розходилися по світу (деякі перекладалися іншими мовами). **Господь Бог кожен народ нашої землі наділив частиною території і подарував кожному народові його неповторну мову**. Недарма кажуть, що мова — своєрідний генетичний код нації, а не лише спосіб спілкування. За допомогою мови, мислення, молитви, пісні ми можемо спілкуватися зі

своїм Творцем, який дав нам прекрасну Батьківщину Україну, подарував чудову милозвучну мову. А решта вже залежить від нас.

Можливо, всі негаразди якраз від того, що ми належно не цінуємо цього великого Божого Дару. Часто скаржимося на постійне переслідування української мови чужинцями, але в багатьох аспектах ми не змогли захистити свою мову. Тому Бог на допомогу нам послав Шевченка, Франка, Шашкевича, Шептицького, і ми це недостатньо використовуємо.

Ми ніколи не зможемо зростати духовно, якщо не будемо співпрацювати з Отцем Небесним, Його волею, використовуючи Його великий Дар рідної мови. Ми повинні дякувати Богу, що можемо читати Святе Письмо, змовляти молитви, відправляти всі Богослужіння рідною українською мовою. А якщо, не дай Боже, допустимо двомовність, то станемо в своїй державі на своїй землі ізгоями.

Українська державна мова утверджується разом з українською духовною мовою, про яку потрібно завжди дбати, молитися, як ми, греко-католики, молились у День писемності в усіх церквах, а в “Просвіті” провели урочистості з цієї нагоди.

• **Степан БОЙКО**, м. Івано-Франківськ

МОРАЛЬ І МОВА

АНТИСВІТИ

Я археолог, люблю читати словники, зокрема, етимологічний, іншомовних слів, бо завдяки їм наче мандрую в часі, бачу культурні впливи, контакти народів, рівень розвитку суспільства, міркую, коли, чому, з якої нагоди і задля якої потреби суспільства було запозичене іншомовне слово. Проте мене зовсім не цікавить, навіть дратує ненормативна лексика, яка нещодавно опублікована в одному зі словників, за нею навіть закріпилася назва “русского народного языка”, а за визначенням Леся Подерв'янського, все це зветься “мовою реалізму”.

Нагадаю про походження цієї частини мовного лексикону. Мені видаються цілком правдивими припущення деяких мовознавців про те, що у стародавні часи мова поділялася на три лексичні шари, які призначалися для комунікації в різних світах. Всесвіт, за уявою наших пращурів, складався зі світів, що мали свою особливість. Тож високою мовою люди зверталися до богів, які мешкали в небесних сферах. Буденною мовою люди спілкувалися між собою в середньому світі, тобто на землі. Низька мова була призначена для спілкування з нижчим, ворожим світом, нею люди послуговувалися в магічних обрядах і ритуалах, звертаючись до підземних духів, демонів та інших потойбічних, підземних істот, просячи допомоги в недобрих справах.

Було чи не було так колись, але згодом мова для спілкування з істотами нижчого світу перетворилася на ненормативну лексику, мат, “мову реалізму”, емоційне самовизначення та самовираження людей із низьким рівнем інтелекту. Вона увійшла до повсякденної мови як її складова.

У наш час також існує антисвіт, саме той світ на землі, витворений поза людською мораллю. Цей гріховний світ існує поза законом Божим і людським й має назву — кримінальний. Він має свою мову (“феню”), свій лексикон, свої закони буття (“поняття”) — не плутаймо з українським словом — поняття). Кримінальна мова не пов'язана з конкретною державою, конкретними теренами, конкретним соціальним прошарком. Вона космополітична, агресивна, підступна, вона зваблює і зводить людей, претендуючи на моду, престиж, матеріальні блага. Тут уже не йдеться про ненормативну лексику, про “русский народный язык”, хоча й ця частина лексикону увійшла як складова до “фені”. З вживанням кримінального лексикону діється дещо страшніше, жажливіше, гірше, більш впливовіше на долю людей, які мусять жити “по поняттям”, навіть до кінця не усвідомлюючи цього факту.

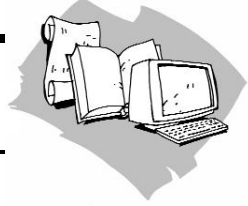
На жаль, життєвим фактом є те, що кримінальний жаргон, ні, навіть не жаргон, а мова, вже проникла в існуючий нормативний лексикон нашого суспільства, посідаючи в ньому певне місце й відповідно знижуючи в ньому ті слова, які вона замінила. Кримінальна мова проникла в мову офіційних виступів політиків, законодавців, журналістів та ін. Я жахаюся, коли по радіо чи з телеекранів чую з вуст високопосадовців, законодавців, журналістів високого

штибу такі слова, як “дерибан”, “раздерибанить”, “банки кинули на деньги”, коли президент РФ закликає “мочить в сортире” людей (чеченців), коли російський високопосадовець Рогозин у київській телепередачі “Свобода слова” каже: “Россия и Украина как **братаны**, если один подставил другого, его надо наказать”, він же, не соромлячись, відверто, щиро в тій же передачі говорить, що Олександр Мороз під час формування уряду мав золоту карту, яку не можна було не розіграти. Отож на його думку, Україна — це гральне поле, а посада спікера Верховної Ради — приз за вдалий розіграш картяря, бо електорат України, виборці всіх політичних партій — вже лише колода гральних карт. Отож маємо що маємо: ми вже навіть не гвинтики системи СРСР, а гральні карти в Україні. Так кажуть наші сусіди, у них також існує схвалення мови, та хай вони з цим самі пораються. А наше суспільство, наша людність, — як реагують на кримінальну мову?

Мова криміналу проникає в пресу, культуру, ми щодня чуємо її відлуння в назвах кінострічок іноземних фільмів, які не завжди відповідно перекладаються українською. Ужитковими стали слова “кидала”, “катала”, “ульотний” та ін. Їх вживають у текстах малих форматів. Скажімо, в рекламних акціях поважного холдингу з продажу автомобілів ідеться про “повний фарш”, в анекдотах читаємо: “попасть на деньги”, їх треба вгадувати в кросвордах тощо. Здається, прикладів досить для підтвердження факту вторгнення кримінальної мови в нормативну лексику, а я не збираюся складати словник кримінальної мови. Я її не сприймаю, не розумію змісту цих слів, не можу перекласти їх будь-якою мовою, літературною чи говіркою. Не виходить, бо я не вмію мислити мовою цього антисвіту.

Дивуюся, чому в різних радіопередачах про українську мову, які я з задоволенням слухаю й багато чого навчаюся, ніколи не порушується тема агресивного вторгнення кримінальної мови в офіційний лексикон, окупації певної частини української мови. Про це не почуємо ані в “20 хвилинах з Володимиром Яворівським”, ані в “Слові”, ані в “Якби ми вчилися так, як треба”, ані в “Чорнім по білому”, ані в “Загадках мови” тощо. Як на мене, це дуже велика вада ЗМІ. Дзвони звучать, хоча більшість їх не чує, а то вже подзвін по тобі, читачу. Треба бити в набат, повсякчас нагадуючи всім, всюдю і повсякчас просту істину: кримінальна мова змінює мислення людини, а кримінальні дії, що були заборонені, табуйовані, визнані гріхом, — стають нормою повсякденного буття, навіть гарантією успіху, престижу в житті. У підсвідомість людей уже майже проникла гріховна аморальність, тому нормою мислення й буття багатьох стало те, що якщо ти не вкрав, не обманув, не загарбав, не збагатився за рахунок інших, то ти недолугий, невдаха, не вмієш жити, нічого не вартий, гріш тобі, дурню, ціна. Кримінальний антисвіт намагається захопити наш світ, підкорити його, поміняти з ним місцями. І саме мова є інструментом для досягнення цієї мети.

• **Валентина КОРПУСОВА**, кандидат історичних наук, археолог, м. Київ



МОВА ЄДИНА

Відкривав захід голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан. Привітавши присутніх зі святом, наголосив: «Україна, не маючи власної державності, тривалий період дотримувалася рідного слова, плакала, боронила його як єдину програму, базис і перспективу на витворення держави. У слові нація захищалася і відроджується».

Про роль рідного слова, зазначив Павло Мовчан, говорив і відомий історик та етнолог Лев Миколайович Гумільов, який дослідив етногенез багатьох етносів на землі й простежив у капітальній праці «Давня Русь і Великий степ» зв'язки України (Русі) з іншими етносами, вказав на проблеми, що притаманні й нашому часові.

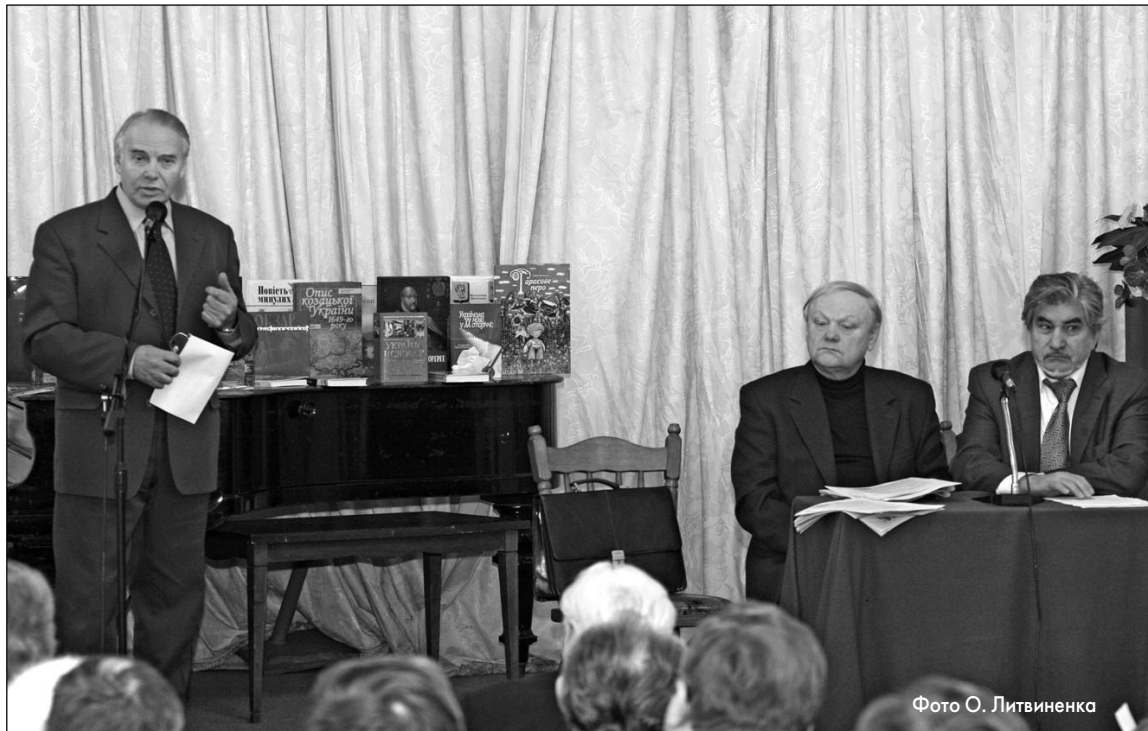
Павло Мовчан прочитував просвітянина Володимира Ференца (див. «СП» число 8 за 2007 р.) і нагадав присутнім: «Ми відповідаємо за те, що чиниться, і усвідомлюючи, що боронимо, на яких рубежах стоїмо, давайте жити від сьогодні в полі рідного слова: не дивитись, не читати, не пропагувати чужого, — хоча б один день. Самоусвідомте себе на своїй землі, не пристосовуйте до обставин, а самі створюйте їх на користь рідного слова».

Про проблему мови в контексті статусу її носія говорила академік НАНУ, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАНУ, президент Національної асоціації українців Ганна Скрипник: «Охоплені ідеєю утвердження мови, ми забули про другі складові державотворення і віддали іншим силам питання економіки, утвердження пріоритетів у політичній сфері. Парадокс: у незалежній Україні національна складова патріотично-демократичних сил відсутня і в управлінських структурах виконавчої влади, і у Верховній Раді за винятком деяких представників, які не відіграють самостійної, самодостатньої ролі й не можуть виступити на підтримку тих гасел, які формуються у подібних до цієї аудиторії. Це означає, що ми на 16 році незалежності дійшли до критичної межі, як у 80-ті роки у вузьких колах збираємося в рамках однодумців, проговорюємо те, що мало б стати питанням державної пріоритетної політики». Натомість державні мужі опікуються не інтересами більшості, не питаннями культури, мови й моралі, а інтересами чужої держави. «Не стоїть питання змістового наповнення засобів масової інформації. ЗМІ понизили планку моралі, нав'язують чужу філософію». У пошани безправ'я, беззаконня і позиція сили. А основа всього, економіка, «опинилася в руках олігархічної меншості, добре зорганізованої, забезпеченої ЗМІ, яка формує сьогодні суспільну свідомість, спрямовану проти нас із вами», — наголосила Ганна Скрипник і закликала шукати спосіб змінювати ситуацію, заявляти про свій статус корінного етносу, про його економічні негаразди, соціальне безправ'я, інакше, переконана вона, «ми й далі будемо безкоштовно довго плакати над проблемами незахищеності нашої мови, над неможливістю працевлаштувати наших дітей, над мільйонами нелегалів, які, як і в XIX столітті, тікають до Канади».

Проблема мови, яка нав'язується представниками Верховної Ради, — це економічний проект певних сил, які відволікають увагу від чергового проекту пограбування суспільства: приватизації та купівлі землі, — акцентувала Ганна Скрипник. «Ми — жертва цих ігор. Ми не бачимо іншого, важливішого

НАЦІЯ ЗАХИЩАЄТЬСЯ І ВІДРОДЖУЄТЬСЯ У СЛОВІ

«На жаль, у нашій країні так склалося, що власна національна мова, яка має статус державної, дотепер не має повноправного спілкувальницького середовища ні у політикумі, ні на рівні широкого загалу і далі, як стверджував гуманітарний віце-прем'єр, залишається мовою галичан, які ніби принесли цю, як говорили в XIX сторіччі, провокативну ідею й намагаються нею опанувати суспільну свідомість. Тобто ми дожилися до крайньої ситуації, коли на власній землі етнічна більшість населення не має повноцінного права на повноцінне буття в цій державі», — такими словами розпочала свій виступ на «круглому столі» «Державна мова і права нації та людини» академік НАНУ Ганна Скрипник. Захід, організований ВУТ «Просвіта», пройшов 21 лютого у Міжнародний день рідної мови у Спільці письменників України. За його результатами склали ухвалу та вирішили скликати прес-конференцію для проведення резонансної розмови.



Виступає Олександр Пономарів: «Ми повинні вимагати, щоб українська мова посіла належне місце на своїй землі». У президії — Павло Мовчан і Борис Олійник



Ганна Скрипник: «Держава без власних національних інтересів, без власної економіки не може відбутися, а отже, не відбудеться мова»

го: держава без власних національних інтересів, без власної економіки не може відбутися, а отже, не відбудеться мова», — підсумувала вона і закликала присутніх не просити, а вимагати від Президента й Уряду повернутися обличчям до статусу і становища безпросвітності носія мови. «Якщо ми зможемо добитися поліпшення його становища, ми зможемо добитися і відповідного статусу для мови», — запевнила Ганна Скрипник.

Про українську літературну мову з погляду її норм говорив доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Пономарів. «Ті, хто кажуть, що українська

мова несформована, що в неї ще немає норм, просто некомпетентні, не знають, чи хочуть знати, чи вдають, ніби не знають, бо українська мова давно відшліфувала свої норми, їх треба тільки дотримуватися, — наголосив він. — Біда наша в тому, що ні на радіо, ні тим більше на телебаченні, ні у Верховній Раді, ні з боку офіційних осіб ми не чуємо літературної мови з її нормами. Тому ми самі повинні дбати про норми літературної мови», — підсумував він.

Склалася така ситуація, що в незалежній Україні становище української мови гірше, ніж було в УРСР. Тоді принаймні, вказує Олександр Данилович, коли прийняли закон про мови 1989 року, наступного дня у Верховній Раді всі без винятку говорили українською. «Тепер О. Мороз хоч би одного зупинив, хто не розмовляє українською мовою з трибуни», — зазначив він.

На завершення Олександр Пономарів закликав вимагати від Президента як від гаранта Конституції зупинення виступів проти державної мови та проголошення регіональних мов: «Ми повинні вимагати, щоб українська мова посіла належне місце на своїй землі».

Складне становище державної мови на Донеччині окреслив Олександр Таненок, заступник голови

Красноармійської міської «Просвіти». Він розповів історію майстра холодильних установок Донецького молокозаводу № 2 Юрія Литвина, який, самоусвідомивши себе українцем, опанував рідну мову й відмовився послугувати російською. Юрій Литвин подав до Кіровоградського районного суду м. Донецька позов проти свого начальника пана Доброхліба за його заборону використовувати у добовому журналі державну мову та за відмову підписати заяву на відпустку через написання її українською. Районний суд підмінив поняття і визнав скарги безпідставними. Апеляційний суд залишив рішення у силі. Зараз справа перебуває на розгляді у Верховному Суді. Тим часом рішення Донецької обласної ради про надання російській мові статусу регіональної, яке супроводжувалося численними порушеннями (їх нараховано близько 16) визнано легітимним.

Схожа ситуація склалася і в Харкові, розповів Володимир Коваленко, виконавчий голова Харківського обласного об'єднання громадян «Українська родина». Тут практично не спілкуються українською, навіть у тих сім'ях, члени якої викладають мову в навчальних закладах. Гостро стоїть проблема українськомовних підручників. «Минулого року ми провели дослідження, як забезпечені підручниками наші діти, — розповів Володимир Коваленко. — Виявилося, 39 найменувань підручників для українськомовних шкіл не вистачало», а звернення до Д. Табачника та Міністерства освіти результатів не дали.

Тож мовна ситуація в Харкові нині досягла критичної межі, особливо після ухвалення рішення Хар-

ківської міської ради про надання російській мові статусу регіональної.

Відстоювати своє право послугуватися рідною мовою доводиться в суді. Так, Володимир Коваленко ще 1996 року позивав проти Харківської міської ради щодо рішення про використання російської мови поряд із державною на території міста Харкова і домігся визнання такого рішення незаконним. Ось тільки Харківська міська рада відмовилася виконувати рішення суду, порушивши Конституцію України. І зараз, коли Харківська міськрада ухвалила рішення про надання російській мові статусу регіональної, Володимир Коваленко знову звернувся до суду. Справа і досі не розглянута по суті. Тому, висловив припущення він, існує змова суддів або вказівка не розглядати подібних справ.

Чи є управа на них: на тих, хто ігнорує права корінного українського етносу? На думку виконавчого голови Харківського обласного об'єднання громадян «Українська родина», потрібно створити потужне об'єднання різних громадських організацій — українську патріотичну армію порятунку української нації.

До об'єднання всіх, хто стоїть на засадах українства, закликав і голова Полтавського об'єднання «Просвіти», народний депутат України Микола Кульчинський. Протягом 15 років, коли вороги української державності й українського народу консолідувалися, українці знищували себе, наголосив він, і сьогодні при глибокому просуненні російських спецслужб в українські організації продовжуємо ту саму історію самознищення; з одного боку активізуються антиукраїнські сили, з другого — подрібнюються українські патріотичні.

Замість того, щоб консолідуватися навколо Президента, акцентує Микола Кульчинський, українці накинута на В. Ющенка, як на ворога. «Треба порозумітися, — закликав він присутніх, — як поводитися, коли через крок-два в Україні відновиться деспотичний режим у найгіршій його формі. Ми будемо шукати як себе реалізувати, а завтра реалізувати себе не буде де».

«Чого нам весь час себе бити?» — запитав Микола Кульчинський і запропонував шукати спільний прапор. Адже нині у Верховній Раді, повідомив він, зареєстровано низку законопроектів, які повертають українську мову до колоніального статусу.

Борис Олійник, Герой України, поет, Лауреат національної премії ім. Т. Шевченка, голова Українського фонду культури подякував «Просвіті», яка веде послідовну лінію збереження, утвердження та розвою української мови, й Анатолію Погрібному, який дотримується такої ж позиції на радіо. Але те, що й досі ведеться війна за рідну мову — це трагічно, зазначив він. У чому ж причина? Борис Олійник пристає на критику Маланюка і вказує на розм'якненість і переважання жіночого начала в характері. «Ми просимо, а вони прагнуть», — підсумував він. А ще інколи «не вміємо використати масовий здвиг», такий, який був під час Помаранчевої революції. Ще тоді, переконаний Борис Ілліч, варто було як програму ставити мовне питання, а нині слід піднімати громаду, виходити на вулиці, якщо виникне потреба, і говорити про свої права титульної нації, яка нині перебуває в статусі нащменшини. «Як безнадійний оптиміст знаю, що ми переможемо», — підбадьорив Борис Олійник.

Далі слово тримав правозахисник Володимир Богайчук. Він не-



Фото О. Шепнівського

Віктор Лакизюк розповідає про законодавчі колізії

одноразово позивав проти міського голови Києва Л. Черновецького за непослуговання ним державною мовою при виконанні службових обов'язків, оскільки це порушує права В. Богайчука як представника корінного етносу та ображає честь і гідність. Суд не заперечив, що міський голова послугується російською мовою на роботі, але відповідного закону, який би зобов'язував мера використовувати тільки державну мову, немає, тому скаргу не задоволено. Володимир Богайчук, однак, не збирається сидіти склавши руки. Рамкова конвенція про захист національних меншин, зазначає, зокрема, що національні меншини мають право вільно послугуватися своєю мовою, але в межах приватного життя і в межах своїх громад, а Загальна декларація прав людини забороняє примусову працю (тобто, працю, до якої українськомовну людину примушують) та поведіння з людьми, на яке вони не заслуговують. «А чи ми, українці, заслуговуємо, щоб окупанти поводитися з нами, нав'язуючи чужу мову?» — підсумував Володимир Богайчук.

Найближчим часом Володимир Богайчук подаватиме скаргу до вищого адміністративного суду Києва. Закон передбачає приєднання до позивних вимог, тому він закликає киян пристати. Адже, щоб бути резонансною, переконаний Володимир Богайчук, скарга має бути потужною.

Голова Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенко, доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка **Анатолій Погрібний** причини проблем української мови бачить у двох аспектах. По-перше, кращого бачає рівень свідомості. По-друге, Росія, намагаючись відновити

свою імперію, хоче бачити в Україні губернію, а Ізраїль розраховує на запасний варіант життєвого простору. Тому й чуємо такі виступи можновладців, як у Донецьку виступ секретаря міської ради Левченка, який, заявляючи про любов до української мови, сказав, що неодмінно треба запровадити російську мову державною, тоді українська займе фольклорне місце і стане «тем язиком, котрий ми все любимо».

«Коли я, — розповідає Анатолій Погрібний, — «розклав» його у своїй передачі на українському радіо, цей епізод вирізали і пустили пісню»...

Анатолій Погрібний закликав присутніх підтримати громадян, які відстоюють свої права у судах, таких, як Володимир Богайчук і Сергій Мельничук, студент Луганського Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, який подав позов на керівництво за нехтування законами і викладання у ВНЗ російською мовою. Навіть якщо справи не будуть виграні, наголосив голова Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенко, створено прецедент і подано приклад для інших.

Анатолій Погрібний закликав також популяризувати думку, що справа української мови величезною мірою залежить від життєвої позиції та мовної поведінки самих громадян: «Елементарна акція, на яку здатна кожна людина: вийти на вулицю і говорити українською мовою, зайти в транспорт і говорити українською, зайти в магазин і звертатися українською мовою. Жодних поступок».

«Наше завдання — не втратити оптимізму, закликати перейматися настроєм національної наступальності, національної непоступливості і зрештою ми переможемо», — підсумував він.

Про двомовне суспільство і наслідки двомовності вів розмову голова **Спілки офіцерів України** **В'ячеслав Білоус**. «Двомовне суспільство розвивається за своїм законом, іде боротьба двох мов, двох культур, двох світоглядів. Поки це нагадує ситуацію «битий небитого везе», — наголосив він. — І шойно виконувач обов'язків міністра закордонних справ Володимир Огризко як патріот наважився говорити державною, рідною, батьків-

ською мовою у себе на своїй землі з російськими чиновниками, як здійснюється галас і його не хочуть призначати міністром».

В'ячеслав Білоус нагадав присутнім про неспорідненість української та російської мов, навівши дані згідно з таблицею «Лексичні відстані мов»: українська мова відрізняється від польської на 30 %, від болгарської — на 32 %, від чеської — на 36 %, від російської на 38 %. Названі мови перекладаються, окрім тої, яка відрізняється на 38 %. Іспанська мова відрізняється від португальської на 25 %, від італійської на 33 %, але там немає двомовних каналів телебачення або радіо. «Тому якщо кажемо про європейські традиції, давайте наслідувати їх», — підсумував він.

«На мою думку, мовно-культурна ситуація є наслідком націоналізму — націоналізму російського, — акцентував голова Спілки офіцерів України. — Тому треба говорити не про українізацію, а дерусифікацію України та проведення відповідної мовної реформи. Адже існує закон: домінуюча мова

ким чином маємо двоваріантність, коли Основний Закон утверджує одне, а кодекс — інше.

Завершувала «круглий стіл» **Тетяна Гайдар, головний спеціаліст сектору мовної політики Міністерства культури і туризму**. Від імені міністра культури і туризму України Юрія Богущького вона привітала присутніх зі святом. «Україна унікальна держава на мапі світу. В ній понад 130 національностей і кожна має право на свій розвиток. Але ми не повинні забувати, що для багатьох мільйонів українців материнською мовою є мова українська, яка є державною і буде державною на території України», — наголосила вона. Тому Міністерство декларує як пріоритетний напрямок своєї діяльності збереження, розвиток і функціонування української мови. Так, повідомила Тетяна Гайдар, у 2006 році Міністерство здійснило низку заходів щодо підтримки культури, підвищення її ролі у житті суспільства через розвиток мережних закладів культури, сприяння діяльності творчих спілок, збереження видатних пам'яток духовної культури та заходів щодо розвитку і функціонування української мови, зокрема розроблено проект Концепції державної мовної політики. Робочу групу, яка працювала над проектом, очолював голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан.

Проведено організаційно-творчу роботу над проектами Законів України «Про українську мову як державну мову України» та «Про розвиток та застосування мов в Україні». Забезпечено гідне організаційно-методичне наповнення роботи мовної секції IV Всесвітнього форуму українців.

Тетяна Гайдар повідомила, що в Україні за фінансової підтримки держави відбуваються гастролі провідних театральних-мистецьких колективів. Так, сучасну українську драматургію популяризує Національний академічний театр імені Марії Заньковецької (м. Львів), Національний академічний театр імені Івана Франка (м. Київ), відбуваються зустрічі з літераторами, письменниками, творчими особистостями.

Чільне місце у пропаганді української мови займає традиційна народна культура. «Адже вона у всі часи для кожного народу була і залишається основою, на якій базуються нації», — наголосила голова

ловний спеціаліст сектору мовної політики Міністерства культури і туризму. — Втрата народних традицій загрожувє розпаду етнокультурних зв'язків, насамперед зв'язків поколінь. Із метою створення належних умов для охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини Міністерство культури спільно з органами центральної виконавчої влади, Національною академією наук України розробило і реалізує на цьому етапі Державну програму охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини на період із 2004 до 2008 років».

Спрямована робота і на підтримку та розвиток культур національних меншин: національно-культурні свята, фестивалі, конкурси, мистецькі плени, фольклорні та етнографічні свята, такі як Міжнародний фестиваль театрів національних меншин, який традиційно відбувається у м. Мукачеві Закарпатської області, Всеукраїнська мистецька акція, присвячена Дню захисту дітей «Діти у наших серцях», за участю творчих дитячих колективів національних меншин у м. Миколаєві, Міжнародний фестиваль «Буковинські зустрічі» у м. Чернівцях, а також Форум національних культур України.

Для збереження мовного середовища в українській діаспорі проведено перший Культурологічний міжнародний симпозіум «Українська театральна діаспора в контексті державної мовної та культурної політики» та перший Міжнародний культурологічний симпозіум «Українська ікона, іконописне мистецтво діаспори».

Здійснено низку заходів і згідно з Державною програмою розвитку та функціонування української мови на 2004–2010 роки.

«Але поряд із позитивними напрацюваннями й тенденціями у справі збереження і функціонування української мови, — наголосила Тетяна Гайдар, — у державі потребує вирішення низка питань, серед яких головне — застосування української мови в усіх сферах суспільного життя. Інформативний простір країни насичений низькопробною продукцією, нам нав'язують ідеали чужого способу життя і мислення, але ми ще раз констатуємо: нам можуть подобатись чужі цінності, але ніяк не можуть подобатись чужі інтереси. Якщо нас закликають навчатися чужого, ми не повинні цуратися свого».

На завершення виступу Тетяна Гайдар зачитувала слова Лариси Масенко: «Мовна сутність народу залежить не стільки від обставин, скільки від його бажання і волі. При бажанні можна воскресити навіть мертву або напівмертву мову, при небажанні можна із цілком живої мови зробити мертву».

● **Ольга СКРИПКИНА**



Фото О. Шепнівського

Володимир Коваленко закликає до створення української патріотичної армії порятунку української нації

витісняє корінну прямо пропорційно до обсягу інформації, що передається цими мовами, і обернено пропорційно до структурної віддаленості мов».

Отже, резюмував В'ячеслав Білоус, українська мова нікого не дискримінує і не витісняє — вона хоче вступити в свої законні права на Богом даній землі. Він закликав підтримати Володимира Огризку, вийшовши до парламенту і стоячи там, доки його не затвердять на посаді міністра закордонних справ.

Тему послугування українською мовою релігійними організаціями та здійснення права свободи віросповідання підняв **Ілля Киянич, науковий консультант судді Конституційного Суду України**. За офіційним тлумаченням статті 10 Конституції, статус української мови як державної передбачає її використання у публічній сфері, — наголосив він, — включаючи і діяльність релігійних органів.

Законодавчі колізії у мовному аспекті проаналізував **Віктор Лакизюк, начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України**. Виявляється, згідно з Кримінально-процесуальним кодексом редакції 1992 року зі змінами, статтю 19, судочинство в Україні ведеться українською мовою, а в місцевості компактного проживання мовою цієї національної меншини. Водночас Конституція 1996 року проголошує відповідний статус української. Та-



Фото О. Литвиненка

Ганна Скрипник, Микола Нестерчук, Анатолій Погрібний

ВІТАЄМО!

МИ — ОДНІ З НАЙКРАЩИХ

24 лютого в Українському домі вже увосьме проходить Всеукраїнський рейтинг «Книжка року 2006». Перші місця у двох із семи номінацій і представництва в сімці — так оцінено продукцію Видавничого центру «Просвіта».

У номінації «Минувшина» (а саме історія XVII—XVIII ст.) диплом за перше місце одержала книга Ростислава Радишевського і Володимира Свербигуза «Іван Мазепа в сарматсько-рокошанському вимірі високого бароко», а збірка поезій Василя Герасим'юка «Папороть» — диплом за перше місце у номінації «Красне письменство» (а саме поезія). До сімки найкращих увійшли «Оманливий оркестр» Миколи Воробйова та «Декамерон».

Василь Клічак, директор Видавничого центру «Просвіта»: «Цього року «Просвіта» збирала непоганий врожай. Це особливо приємно, зважаючи, що обидві високо оцінені книжки писалися на замовлення видавництва. Нас тішить, що ми можемо спрогнозувати потребу суспільства».

Інф. «Слова Просвіти»



ХТО МИ Є?

Ідея свята, розповідає директор Будинку вчителя Лариса Мельник, виникла після спілкування зі студентами педагогічних коледжів Києва й Київського міського педагогічного університету ім. Б. Грінченка, які стали повноправними учасниками дійства, запропонували власне бачення традиційних народних колісанок, створивши джазову коліскову й коліскову, виконану багатоголоссям.

“Сучасні діти дивляться динамічні мультфільми, не мають спокійної бесіди, не відчують лагідного голосу, навіть не відрізняють тон, звикають до крику, — наголошує Лариса Мельник. — Тому ми вирішили почати працювати з майбутніми вихователями і вчителями, які зможуть донести важливість свідомих стосунків із дітками. А коліскова — це першоджерело”.

“Щасливу материнську мову” дарували присутнім і майстри співу: народна артистка України Ніна Матвієнко, заслужена артистка України Олеся Горова, співачки Росава, Анастасія Колеушко, Анна Заклецька, родинний дует “Благодать натхнення” у складі Ірини та Дмитра Головачів, дитячий зразковий вокально-хореографічний ансамбль “Зернятко” (художній керівник Раїса Заклецька).

Радо погодилася сприяти свята й ВУТ “Просвіта”, розповідає завідувачка організаційного відділу ВУТ “Просвіта” Тетяна Федієнко, адже саме мати стає найпершим учителем мови, до того ж “Просвіта” видала диск “Мамина ко-

ЩАСЛИВИЙ ДІМ, ДЕ МАТИ ВМІЄ ПІСНЮ ЗАСПІВАТИ

20 лютого до Міжнародного дня рідної мови ВУТ “Просвіта” спільно з Головним управлінням із питань внутрішньої політики Київської міської державної адміністрації, Головним управлінням освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради КМДА та Київським міським будинком учителя організували свято української коліскової пісні “Мамина пісня у серці завжди”, бо для дитини саме вона стає символом любові й захищеності, джерелом ласки та добра, найпершою життєвою настановою.



Фото О. Литвиненка

Наталія Верещак, студентка Київського міського педагогічного коледжу: “Спи, мій ведмедик, спи, мій маленький”

ліскова”. “Для мене мамина пісня, мамина коліскова — це те, що я всотала з молоком, — розповідає Тетяна Федієнко. — Моя мати

непогано співала, і батько мав чудовий голос. Під мамин спів спливало моє дитинство, і ця пісня, мамина любов до рідного сло-

ва, до мене супроводжує мене протягом усього життя”.

Співачка Росава, яка має проєкт “Нація починається з коліски” і вже видала перший спільний із гуртом “Дай Боже” (діточками) диск автентичних і авторських колісанок, що вийшов минулого року на Стрітіння, вважає: “Коліскова — це мрії дитинства, коли весь світ — щось необмежене, те, з чим ти себе асоціюєш, коли ще немає слова “я”, коли продовження світу — продовження тебе, коли немає нічого незрозумілого, коли все можна пояснити, виходячи зі своїх фантазій. Коліскова — це мама, тепло, затишок, запах молока”.

Народна артистка України Ніна Матвієнко: “Коліскова — це все-світ, це те сонечко, той місяць, який заглядає одним бочком, підсвічує, щоб дитинці не так було страшно, це ті моргусті зірки, які, мов очка, кліпають на небі, це теп-



Фото О. Литвиненка

Ніна Матвієнко, народна артистка України: “Коліскова — це код, який тримає нашу планету”

ленький котик, тепленький промінчик. Правда, є й буденні коліскові, коли дитина не є радістю...

Коліскова — це код, який тримає нашу планету, що зветься Матінка-Земля і годує своїх дітей і що на ній плодить: і людину, і тварину, і всяку квіточку. Коліскова — як молоко, бо саме через материне тіло, її кров, її сутність відбувається світосприйняття дитиною цього життя і світу”.

● Ольга СКРИПКІНА

КОНЦЕРТ



Фото О. Литвиненка

Фома (гурт “Мандрі”), ініціатор руху “Не будь байдужим!”

«СВЯЩЕННІ ЗНАКИ РОДУ»



Фото О. Шепнівського

Кирило Стеценко — скрипаль, сценарист, режисер і ведучий вечора

гідність, мрійливість і закоханість панували у цій частині дійства. Ще раз публіка відчула “вічнозелену” привабливість класичного українського романсу.

Тональність вечора різко змінив актор і диктор телебачення Василь Довжик. Він дуже виразно прочитав одну із наймоторошніших поем Володимира Самійленка “Сон”. Так розпочався наступний блок “Біль”. Настрій розпачу, невпинної боротьби, смак поразок і перемог підтримали наші молоді кобзарі Едуард Драч і Юрій Фединський. До речі: з імпрізованого інтерв’ю Кирила Стеценка з Юрієм Фединським публіка дізналася, що хлопець спеціально приїхав в Україну шість років тому, аби вдосконалити гру на старосвітських інструментах. Тепер він постійно тут мешкає, створює разом із Тарасом Компаніченком нові музичні проєкти. З найновіших — гурт “Хорса козацька”. Кобзарську естафету продовжив Василь Лютий. Музикант, порівняно маловідомий у колах шанувальників традиційного мистецтва, продемонстрував високий клас гри і неабияку вокальну майстерність. Його виступ — одна з найвищих кульмінацій концерту. Дует Віталія і Романа Морозів також нікого не залишив байдужим. Вони зіграли власну композицію на вірш Павла Тичини “Грай, бандуристе”.

Цікаво, що протягом усього дійства в музичну канву постійно впліталася поетичне слово. Ми почули поезії Олександра Олеся і Володимира Самійленка у виконанні ведучих Соломії Мельник і Кирила Стеценка. Але найбільше вразив отець Петро Бойко, який прочитав поему “Україна тисячолітня”. Насправді це була моновистава. Театр одного актора у супроводі бандури Юрка Фединського і скрипки Кирила Стеценка. Цей епізод концерту — один із найвиразніших. А найоригінальнішим був виступ спеціального гостя лікаря Олександра Філатовича. Він розповів про власну лікувальну систему, яка має назву “фундаментальне живе слово”. Це — своєрідна технологія швидкого зцілення вогняного, тонкого й фізичного тіла людини, оздоровлення й омолодження. Ідеться про цілющу силу українського слова, про чудодійні власти-



Фото О. Шепнівського

Юрій Фединський — за паспортом американець, а душа — українська!

вості нашої мови, які лікар Філатович утілює на практиці.

Із пісні барда і рокера Олега Сухарєва “Стати собою” розпочався однойменний і останній блок концертної програми. Пісня-протест, пісня-заклик прозвучала гостро, по-роковому, і це не дивно, адже Олег — лідер рок-гурту “Самі свої”. За ідеєю ця частина дійства мала донести життєствердні мотиви, нести радість, звільнення, свободу. Саме тому, напевно, Кирило Стеценко зіграв на скрипці й “шалені коломийки”, вніс струмись грайливості, танцювальності. Фінальну, але дуже яскраву крапку поставив Фома — лідер-вокаліст “Мандрів”. Його знаменита пісня “Не спи, моя рідна земля” немовби підвела ризик в нетривалому, але щільному за змістом концерті-акції “Священні знаки роду”. Варто зазначити, що протягом усього дійства Кирило Стеценко залишався в ролі зримого і незримого “гуру” для всіх учасників і публіки. І це було цілком природно. Після концерту він зізнався, що за його особистим рейтингом “Священні знаки роду” стали чи не найкращою акцією з усіх, які він коли-небудь здійснював.

● Олександр ЄВТУШЕНКО



Фото О. Литвиненка

Дует Віталія і Романа Морозів знають як бандуристів і просвітан



УКРАЇНА І САНСКРИТ

2. СВАРґА
І МОЛОЧНИЙ ШЛЯХ

Сваргу індійська міфологія розташовує на вершині *Меру* (*Сумеру*) — міфічної гори, обителі богів у центрі Всесвіту, тому інша назва її *Svargiri* “Небесна гора” (санскр. *giri* й укр. *гора* тотожні). Гора уподібнена до чашечки лотоса, пелюстки якого — земні материки. Меру-Сумеру всуціль із коштовного каміння і золота, довкола її вершини обертаються планети, а на самій вершині бог-творець Брахма (уособлює в тризубі праве вістря) приймає великих мудреців і небожителів-богів. Із чотирьох боків гору Меру оберігають *локапали* — боги-захисники світу: Індра охороняє схід, Варуна — захід, Яма — південь, Кубера — північ. Локапалів може бути й вісім, тоді до згаданих богів додаються ще чотири: Сур’я-Сонце охороняє південний захід, Чандра-Місяць — північний схід, Агні-Вогонь — південний схід, Ваю-Вітер — північний захід. На міфічну гору Меру-Сумеру спадає з небес *Сварганга* “Небесна Ганга” — український *Молочний Шлях*, яка чотирма потоками обтікає її. Це сприймається і так, що Молочний Шлях — дорога праведників і доблесно полеглих воїнів на сваргу-небо.

Молочний Шлях — космічна система у вигляді світлої імлістої смуги із зірок, зоряних скупчень, пилових і газових туманностей. Давньогрецькі астрономи називали Молочний Шлях *Галаксія* (грец. *gala* “молоко”), а міфи пов’язували назву *Молочний Шлях* із богами. Геракл, син Зевса й земної жінки Алкмени, міг стати безсмертним лише скуштувавши молока Зевсової дружини Гери. А Геракл у Геродота (V ст. до н. е.) безпосередньо причетний до скіфів — саме від нього і зміненої дочки Дніпра-Бористена народилося троє синів, родоначальники скіфських народів. Слов’янським відповідником імені *Геракла* є ім’я *Ярослав*, вони — етимологічні двійники, тобто мають спільне походження і однакове значення.

В Україні Молочний Шлях найкраще видно восени, коли він перетинає небосхил із південного заходу на північний схід. Приблизно в цьому ж напрямі по території нинішніх Запорізької і Херсонської областей плине й Дніпро. Для чумаків, які їздили в Крим по сіль і поверталися наприкінці літа, Молочний Шлях у пониззі Дніпра був своєрідним дороговказом: щоб не збитися з дороги, вони орієнтувалися вночі по Молочному Шляху, тому він і *Чумацький Шлях*. Дніпро плинув паралельно Молочному Шляху, тож можна припустити, що для давньої людності земний Дніпро асоціювався і як небесний Дніпро — *Молочний Шлях*. Точнісінько так, як в уявленнях індійців є земля Ганга й небесна Ганга, ототожнювана з Молочним Шляхом. А в Дніпра чимало “молочних” приток: річка *Молочанка* на Житомирщині, річка *Молочна* (притока Росі), струмок *Молочний* і село *Молочне* на Київщині, болото *Молочна*, колись річка, як видно з назви в жіночому роді. Сюди ж *Молахва* й *Молча-Молоча* в басейні Десни, *Молочанка* — Дністра, потоки *Молочний* і *Молочний Звір* — Дунаю. У басейні Азовського моря — річка *Молочна*, на березі якої всесвітньо відома Кам’яна Могила, й річка *Молочний Утлюк*, притока Молочної, що впадає в озеро *Молочне*.

Прикметно, що найбільш “молочним” виявляється ареал Азовського моря, де в давнину й жили індоарійські, так звані *сіндо-меотські* племена. А в індійській міфології винятково важливим постає *Молочний океан*, що його сколочували боги-деви та їхні старші брати й постійні супротивники — *асури*, аби повернути скарби, затонули під

Рубрику веде
сходознавець-індолог, завідувач відділу
порівняльних досліджень науково-дослідного
Інституту українознавства
Степан НАЛИВАЙКО

час світового потопу. Тоді боги здобули 14 скарбів, з яких Вішну (уособлює в тризубі ліве вістря) дісталися мушля, булава, коштовний камінь і Лакшмі — богиня щастя, багатства й сімейної злагоди, тотожна балтійській Лайме і слов’янській Ладі. Індри дісталися білі кінь, слон і чарівне дерево, що сповняє бажання, а Шіві (уособлює в тризубі середнє вістря) — півмісяць, яким той прикрасив свою зачіску. Усім богам дісталася *амріта* (грец. *амброзія*) — трюнок безсмертя, що гарантував їм вічне життя, тому вони й *безсмертні*.

Слово *сварга* входить у санскритські назви на означення Молочного Шляху: *Сваргадгара* “Небесний Потік”, *Сварганаді* “Небесна ріка”, *Сваргамарга* “Небесний Шлях”, *Сварганга* “Небесна Апага”. Отож *Апага* — “Водоплинна, Водобіжна”, тобто “Ріка”. Вона має добрий десяток українських родичів, теж річок: *Апака* в басейні Сейму, *Опока* — в Криму (тут і гора *Опук*), *Опака* (Опока) — Дністра, *Опака* і яр *Опаківський* — Сіверського Дінця, *Апажа* — Десни, *Опочна* (Опічна) — Південного Бугу, річка й село *Опишня* на Полтавщині. У “Махабхараті” син Ганги-Апаги — могутній воїн і полководець Бгішма, через що він не тільки *Гангея* “Ганжин”, а й *Апагея* “Апажин”. Індійське ім’я *Бгішма*, тотожне українському прізвищу *Бушма*, означає “Грізний, Кого бояться (вороги)” і сходить до санскр. *bhayati* “боїтися”.

Цікава назва *Сварганаді* “Небесна ріка”, де санскр. *nadī* означає “вода, річка”. Давня назва Пенджабу, де були записані веди — *Панчанада* “П’ять Річок”, ім’я *Наді* “Річковий” має бог вод Варуна, тотожний грецькому Посейдону, іранському Ахурамазді, скіфському Тагимасаді й слов’янському Дажбогу, які водночас і покровителі воїнського стану. Одне з імен Шіви, який зображається з тризубцем, *Надідгара* “Річкодержець”, воно пов’язане з Гангою, яка спершу текла на небесах.

Біля літописного села *Шелвов* у Києві згадується озеро *Надове*, назву якого мовознавці й пов’язують з інд. *nadī* “річка, вода”. Озеро *Надків* є на Київщині (Іванківський р-н), річка *Надюн-ка* — в басейні Тясмина, *Надва* — Верхнього Дніпра. Всі вони гідроніми, тому й споріднені з *nadī* в назвах індійських річок: *Маханаді* “Велика ріка”, *Деванаді* “Божественна ріка”, *Брахманаді* “Ріка Брахми”, *Крішнанаді* “Чорна ріка”, *Наганаді* “Зміїна ріка”, *Дадгінаді* “Сирна ріка”. Остання назва теж пов’язана з молоком, тому привертають увагу українські назви *Сириця* і *Сирківщина* на Житомирщині, де й річка *Госіра* (санскр. *gokshira* “коров’яче молоко”). Потік *Сировиця* є на Львівщині, річка *Сирова* — на Закарпатті, *Сироватка* й *Сирець* — на Сумщині. *Сирець* — і притока київської Почайни та частина Києва, *Сирень* — на Рівненщині, річка *Сириці* — на Херсонщині й Запоріжжю, де Дніпро являє течю паралельно Чумацькому Шляхові.

У Бобровицькому районі на Чернігівщині є річка *Недра*, яка теж має безпосередній стосунок до сказаного, тим більше що на Чернігівщині є річки *Одра*, *Удай* і село *Удайці*, а на Київщині — *Одайтіль* (інд. *Удайтур*), споріднені з санскр. *uda*, *udan*, *udaka* “вода”. *Недра* означає “Повнова”, як і *Одра*, річка *Одринка* є в басейні Сіверського Дінця, *Одринська Річка* — на Волині, *Одра* — в басейні Балтійського моря. Територію зі східного боку Одри в Польщі населяли *укри-україни*, з якими й пов’язують назву *українці*. Тут тече річка *Вакра-Укра*, і саме тут деякі дослідники розташовують праатьківщину індоєвропейців. У Давній Індії була держава *Одра* (*Одріса*, *Удріса*) — нині штат Оріса на сході країни.

Санскрит знає слово *udaja* (удаджа) “лотос”, досл. “народжений у воді, річці”, синонім якого — *nadīja* (надіджа). Наше жіноче ім’я *Надія* індійці пов’язують з *nadī* “річка”, а повну форму його — *Надія* сприймають як зменшувально-пестливе, “Річечка”, але з наголосом на *я*.

ГІПОТЕЗА

Продовження.
Початок у ч. 7 за 2007 р.

Територія України почала поступово заселятися першими людьми — неолітичними — вже після 40 тис. до н. е. У 25 тис. до н. е. на цій землі сформувалася раса європейських кроманьйонців, яку ще називають Білою расою або расою європеїдів-бореалів (борійців). Чорного моря тоді ще не існувало — на його місці було вдвоє-втриє менше прісноводне Понтійське озеро. На північ від нього лежали зручні для проживання території, які й стали расотворчим казаном Білої раси. На сьогодні в Україні відомо понад 800 стоянок кроманьйонців, незрівнянно більше поховано під водами Чорного і Азовського морів. За кількістю знайдених кам’яних знарядь на одиницю території наша земля безперечний лідер.

Із того часу, тобто приблизно з 25 тис. до н. е., бере початок Культура, тобто плекання (культування) знань — їхнє нагромадження, систематизація, передавання, осмислення і розвиток. Річ у тім, що новостворена раса “мисливців на мамонтів” відрзнялася від первинної людської раси неолітичності не тільки більшим зростом, кращим фізичним розвитком, білою шкірою, руським волоссям і світлим очима — вона мала ще й довгострокову пам’ять (попередники-неолітичності мали коротку, “дитячу” пам’ять). Саме це й дало змогу з’явитися культурній Традиції.

Виникнення довгострокової пам’яті уможливило формування **Бореальної мови**, яка мала радикально більший словниковий запас порівняно з убогою мовою неолітичності, побудованій на звукоімітаціях (“вава”, “кака”, “бека”, “ням-ням” тощо).

Початковий етап Традиції прийнято називати Примордіальною (тобто первинною) традицією. Дивовижно, але крізь морок тисячоліть вона донесла до нас відомості про те, що расотворчий казан Білої раси називався Борія (з наголосом на звук “о”). Авторитетний знавець Примордіальної традиції Рене Генон у праці “Символи сакральної науки” показав, що назва “Борія” означає “Земля Вепра” і що ця країна вважалася священною землею — місцем перебування первинного духовного центру, планетарним духовним полюсом.

У цій країні вепр (латинською арег, англійською боар, німецькою Eber, російською боров) мав особливий статус: він вважався тотемною твариною, яка була уособленням народу цієї землі, надавала йому життєвої сили. Вепр вважався захисником Країни-яйця (Оу-країни), тому пізніше — вже у відчині (арійській) традиції, яка є безпосереднім продовженням Примордіальної традиції, вепр позначається словом “вареха”, що означає “захисник” (“вар” — захист; від цього ж кореня походять англійське warrior і наше варяг, що означають “воїн”, “захисник”). Кельтські (галльські) друїди-брахмани називали себе “вепрами”. Як пише Рене Генон, друїди “були істинними спадкоємцями первинної традиції, і символ за самою своєю суттю “борійський” — символ вепра — був їхнім набуток”.

Встановлено, що характер поведінки вепра відповідає українському національному характеру (про це детально розповідається в дослідженні “Земля вепра”, “Перехід-IV”, випуск

БОРІЯ — ЗЕМЛЯ ВЕПРА
або СОНЯЧНА КРАЇНА,
ЩО ВВАЖАЛАСЯ
ЦЕНТРОМ СВІТУ

11-2003). Через такі якості, як усамітненість, волелюбність, самодостатність, миролюбність, нестримна сила, вибухова захисна агресія — Сонячний вепр став символом усього народу Землі Вепра, а пізніше — арійських (гіперборійських) брахманів-друїдів.

В арійську добу вепр перестав бути тотемною твариною, проте для регулярного відновлення архетипу Вепра в колективній свідомості українського народу брахмани запровадили ритуал жертвового вживання м’яса й сала вепра-кабана.

Культ Вепра зберігся в Україні до сьогодні. Він виявляється не тільки в колінні кабана на Різдво й Великдень і в ритуальному колективному споживанні його м’яса й сала, а й у розвиненій міфології й народних звичаях.

У міфологічному світогляді українців Сонячний вепр (кабан) асоціюється з чоловічою силою, міцністю, хоробрістю, а Сонячна свиня (“свинка — золота щетинка”) — з силою Землі, теплом і родючістю. Кабан, як і свиня, пов’язується з Сонцем та аграрним культом. Світотворче значення кабана бачимо в одному з варіантів відічного космогонічного міфу, згідно з яким вепр пернує у первісній воді і підняв на іклах Землю (див. книгу “100 найвідоміших образів укра-



Символіка планетарного Центру.
Мізинський браслет з протосвастичним меандром (25 тис. до н. е.).
Під ним — ритуальний узор традиційної української вишиванки

первинно відзначалося відразу ж після зимового сонцестояння, коли починалося збільшення світлового дня — Світло “народилося” й починало витісняти Темряву.

Головним графічним символом Борії, масово тиражованим — був **протосвастичний меандр**, себто — геометричний орнамент у вигляді безперервної лананої лінії зі звивинами під прямим кутом. Найдавніше зображення меандра, датоване 25 тис. до н. е., знайшли на прикрахах із мамонтового ікла в Мізині над Десною. Той самий меандровий орнамент — це базовий елемент української вишиванки, яка поряд із писанкою є головним ідентифікатором українців.

Щодо культури харчування, то головними ідентифікаторами українців є борщ (обов’язкова ритуальна страва на Різдво) і свиняче сало (ритуальна страва на Різдво й Великдень). Обидві страви нагадують про Борію — борщ своєю назвою, а сало — своїм походженням (а можливо, і назвою також, адже “сол” — це сонце). Традиційно приготований борщ — потужний фітотерапевтичний препарат, а сало і смалець (топлене сало) не лише чудовий харчовий продукт, а й ліки від багатьох хвороб (наприклад, туберкульозу), основа для лікувальних сумішей, мазей і косметичних кремів.

Виникає природне запитання: яким чином темносирі, майже чорний вепр став символом Сонця? Річ у тім, що в Примордіальній традиції Сонце символізує центр світу, тому в астрономії та астрології його символом є коло з крапкою посередині. Борія була центром тодішнього світу, оскільки започаткувала феномен людської Культури; по суті, Земля Вепра була духовним сонцем людського роду, тому для неї ще використовували епітет Аратта або Арта — “Сонячна земля” (“Ар”-“Яр” — сонце, “та”-“те” — земля, територія). Вепр був тотемом і символом Сонячної Борії (тобто центральної, осьової країни), тому й став символом Сонця.

Далі буде.

● **Ігор КАГАНЕЦЬ**,
Інститут метафізичних досліджень Перехід-IV



Тотем Білої раси. Золота фігурка вепра зі срібними іклами. Скіфський курган Хомина могила, IV ст. до н. е.

їнської міфології” за ред. Олени Таланчук). Українські селяни досі володіють найвищою у світі культурною обробкою свинини — це мистецтво складовий елемент Гіперборійської традиції.

Таким чином, **Борія — перша цивілізація Білої (європеїдної) раси, колискою якої стала У-країна, тобто Країна-початок, Яйце-райце**. Назва “Борія” збереглася в гелленській (давньогрецькій) мові в імені вітру, що дме з території України — його називали Борієць (гелленською Boreaz, “Бореас”); головну ріку Борії, тобто Дніпро, геллени називали Бористеном.

Таким чином, Примордіальна традиція — це борійський (кроманьйонський) етап Української традиції, від якої походять традиції інших народів Білої раси. Її народження сприймалося як народження духовного Сонця. **Українці донині відзначають народження Сонячної Борії у формі ритуального коління і споживання м’яса й сала Сонячного Вепра, що здійснюється на Різдво — свято народження Сонця.** Це свято



ПОГЛЯД ФАХІВЦЯ

Ринкова економіка справді потребує функціонування ринку землі, яка є засобом виробництва, наприклад, у сільському господарстві чи в гірничовидобувній промисловості. Але коли йдеться про ринок землі, то чомусь усі мають на увазі ринок лише *приватної* землі. А він є, по-перше, не єдином можливим, а по-друге, як буде доведено нижче, *найгіршим* із можливих видів ринку землі стосовно інтересів усіх верств населення будь-якої держави світу.

Щоб переконатися в цьому, почнемо з себе — уважно розглянемо нинішню ситуацію із землею в нашій країні.

Зараз продовжено термін мораторію на вільну торгівлю землею. Його кінець має завершити найбільшу в історії України земельну аферу, яку чинять олігархи. Сутність їхньої афери в тому, щоб за безцінь купити всі українські землі й стати латифундистами — великими земельними власниками. І ця можливість їм може дати лише *приватна* власність на землю, на базі якої тільки й може існувати *ринок приватної землі*. Те, що такий ринок дозволяє купівлю-продаж землі, яка належить не тільки приватним, а й узагалі будь-яким власникам, зовсім не впливає на його сутність, яка визначається саме приватною власністю на землю. Тому вони й пропагують необхідність запровадження ринку лише *приватної* землі й створюють хибну уяву, що начебто інших ринків землі не тільки немає, а й бути не може. Та вони є.

Для України ринок приватної землі взагалі згубний, бо неодмінно принесе *всьому* її народові найбільше горе за всю його історію. Адже якщо тільки дозволити цій афері здійснитися, то внаслідок цього на всі подальші віки народові українському латифундисти вже законно здаватимуть в оренду його колишні, а тепер уже їхні власні землі. Тобто лише раз і безкоштовно передавши свою землю зі *всенародної* власності у *приватну* й зробивши її *товаром*, увесь народ України змушений буде *вічно* платити за користування *своєю* ж землею дедалі наростаючу орендну плату купці приватників-латифундистів. А наростатиме плата тому, що земна куля має обмежені розміри, а кількість населення планети зростає дедалі більше, на кожну людину землі припадає все менше й менше. А це неодмінно веде до того, що *приватна* земля об'єктивно має дорожчати в усьому світі відповідно наростаючими темпами.

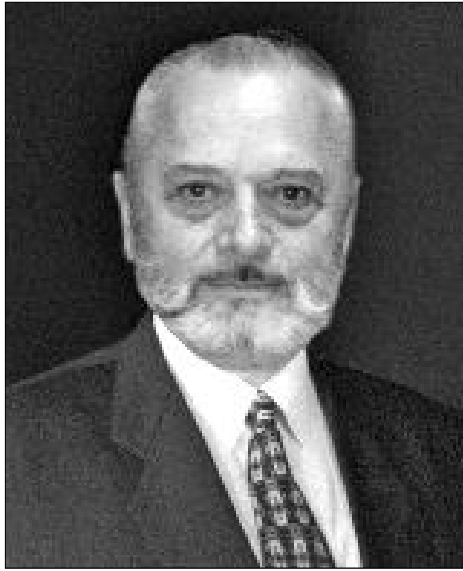
Крім того, саме ринку *приватної* землі об'єктивно властиві такі вади:

ціна *приватної* землі входить до собівартості продукції, що вироблена не тільки за участю цієї землі у виробничому процесі як засобу виробництва, а й взагалі вироблена на будь-якій *приватній* ділянці планети. А оскільки все, що виробляється людством, виробляється, по-перше, на землі й, по-друге, за участю в матеріальних виробничих процесах певних земельних ресурсів, то на відповідний розмір ціни використаної землі зростають і ціни *всіх* вироблених товарів і послуг. Зрештою від цього в усіх тих країнах, де існує ринок саме *приватної* землі, відповідно погіршуються як конкурентоспроможність усіх вироблених товарів та послуг, так і рівень добробуту народу;

приватні власники землі завжди підвищують її ціну до *максимально можливого рівня*. Тому відповідно на максимально можливому рівні завжди перебуватимуть і ціни на всі товари сільського господарства і гірничовидобувних галузей, а також ціни на всі житлові й виробничі будинки та споруди й орендна плата за них, бо й до їхніх цін додаватимуться ціни земель, на яких вони розташовані. А все це, у свою чергу, завжди триматиме на максимально можливому рівні й ціни на всю українську робочу силу та на всі товари й послуги, що вироблятимуться в Україні. Тому і їхня конкурентоспроможність, і рівень добробуту українського народу ставатимуть відповідно гіршими, ніж у країнах, де немає приватної власності на землю;

якщо ринок приватної землі буде реалізований, то держава, аби уникнути соціальних конфліктів, змушена буде надавати дотації сільському господарству й іншим галузям, де земля є засобом виробництва, бо внаслідок постійного зростання орендної плати за *приватну* землю ці галузі без дотацій збанкрутують;

усі товари, у виробництві яких використовується *приватна* земля, продаються за



вже й зараз заради знецінення всіх українських земель штучно створюють в усьому агропромисловому комплексі (та й в Україні загалом) ті олігархи, які цю аферу чинять. І саме ринок *приватної* землі дасть їм змогу аферу завершити. Цим вони *назавжди* й перетворять Україну на “бананову республіку” на кшталт країн “третього світу” Південної Америки;

загальновідомо, що лише дві земельні ренти існують завжди, всюди і за будь-яких обставин. Це — диференційна рента перша (I), що зумовлена неоднаковою природною родючістю різних ділянок землі та їхньою віддаленістю від ринків збуту продукції, і диференційна рента друга (II), що зумовлена вкладанням додаткового капіталу в покращання родючості кожної конкретної ділянки землі. І коли земля є всенародним надбанням, що функціонує у вигляді державної власності, то лише ці дві ренти й існують. Стягуються ж вони тільки з середніх і кра-

ЯКИЙ РИНОК ЗЕМЛІ



Фото О. Цешури

увати орендну плату та використовувати отримані кошти *лише на свої власні потреби*.

То навіщо нам задарма віддавати нашу державну землю — щоб врешті-решт постійно сплачувати приватним власникам-латифундистам дедалі наростаючу орендну плату за колишню свою ж землю? Чи наші керівники цього не розуміють? А чому?..

Стосовно земельного ринку як економічної категорії взагалі, то він, звичайно ж, неможливий без того, щоб земля стала товаром. Але земля має такі унікальні, тільки їй притаманні властивості, і таке величезне значення для людства, що може бути тільки *товаром особливого роду*. Бо, на відміну від інших товарів, *земля не має й не може мати вартості, оскільки вона не продукт людської праці, а дарунок природи*. Але вона може мати ціну, зумовлену співвідношенням між попитом і пропозицією. Людина своєю діяльністю може погіршувати або поліпшувати *якісний* стан земель, але вона не може *кількісно* змінювати планету Земля. Отже, ріст кількості народонаселення на кількісно незмінній планеті неминуче приводить до того, що з часом тією ж самою кількістю землі має одночасно користуватися дедалі більша кількість людей. А це означає, що, на відміну від усіх звичайних товарів, створюваних людською працею, виробництво яких можна кількісно збільшувати або зменшувати, збільшувати кількість землі відповідно до кількісного росту народонаселення людство не може. Отже, ріст кількості народонаселення на кількісно незмінній планеті неминуче приводить до того, що з часом тією ж самою кількістю землі повинна одночасно користуватися дедалі більша кількість людей. Отже, земля увесь час повинна перерозподілятися між її користувачами, причому безконфліктно. Але в додемократичний період історії людства перерозподіл землі здійснювався, як правило, через конфлікти, у більшості випадків криваві, у яких земля ділилася по силі, а не по справедливості. Між державами — за допомогою воєн, у державах — за допомогою класової боротьби. Але в по-справжньому демократичному суспільстві всі люди повинні мати рівні права на користування землею. Тому закріплювати *навечно* (як це робить *приватна* власність) право користування конкретною ділянкою землі за обмеженою кількістю конкретних людей *не можна*. Бо з часом це обов'язково почне обмежувати право користування цією ж ділянкою інших людей, кількість яких увесь час зростає. А право користування є складовою частиною права власності. І якщо власність на землю є *приватною*, то зростання суспільної потреби в землі рано чи пізно увіходить у суперечність із особистими інтересами приватних власників конкретних ділянок землі. Так, наприклад, коли на місці приватної садиби, де проживає одна родина, треба побудувати багатоповерховий будинок для сотень родин, то приватний власник може або взагалі відмовитися поступитися цим місцем, чим завдасть шкоди інтересам і сотень родин, і всьому місту загалом, або втридорога продати його чи здати в оренду. У кожному з цих варіантів буде конфлікт, а у двох останніх ще й завдання суспільству до-

щих земель і йдуть *на користь усьому суспільству загалом*.

А ось із виникненням саме *приватної* власності на землю неодмінно виникають ще дві земельні ренти — *абсолютна й монопольна*. Та й диференційні ренти I і II починають стягуватися ще й з найгірших земель. І на суму *всіх* цих рент дорожчають усі товари й послуги, що виробляються саме на *приватних* землях. А кошти, які стягуються *всіма* цими рентами, ідуть на користь *уже не всьому суспільству, а лише приватним* власникам землі;

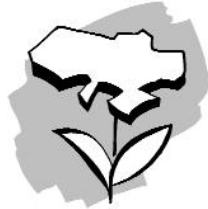
оскільки всі негативні чинники, властиві приватному ринку землі, діють одночасно і в комплексі, то застосуванням саме цього ринку *вся* економіка України неодмінно буде понівечена назавжди, бо земля — це *основа абсолютно всіх* різновидів людської життєдіяльності. Отже, втрачаючи *державну* форму власності на свою землю, народ неодмінно втрачає і саму основу своєї економічної могутності, справжньої свободи й національної незалежності.

Тому зараз нам конче необхідно, з одного боку, задовольнити потребу ринкової економіки у ринку землі, а з другого боку, не викликати жодного негативного явища, що їх породжує саме *приватна* власність на землю.

Як цього досягти?

Для цього пропонується створити ринок *не приватної* землі, а *землі, орендованої у держави*.

У країнах із *приватною* власністю на землю лише в *найдрібнішому* товарному сільськогосподарському виробництві безпосередній виробник продукції одночасно може бути і *приватним* власником тієї земельної ділянки, яку він обробляє. Бо оскільки ділянка мала, то й ціна її для нього ще доступна. Але нині у всьому світі переважає *велике машинне сільськогосподарське виробництво*, що обробляє дуже великі, а тому й дуже цінні масиви землі. Тому успішно конкурувати



силь значних збитків, зумовлених неправильною формою власності на землю. Причому, ці збитки суспільства стають нетрудовими доходами приватних власників землі.

А ось якщо власність на *всю* землю конкретної держави є всенародною, у формі *державної власності*, то якісь землі держава може віддавати в суспільне, колективне або індивідуальне безкоштовне, а якісь у платне користування. І будь-яке право користування землею необхідно оформляти у вигляді платної або безкоштовної оренди, наданої на певний строк і на певних умовах. А орендна плата за землю йде на користь усьому суспільству. При цьому своєчасність та безконфліктність трансформації й складу користувачів та форм користування землею, відповідно до змін суспільних, колективних та індивідуальних потреб, забезпечує саме *державна форма власності на землю*.

Використання оренди *повністю* задовольняє *всі* вимоги ринку землі, бо *оренда*

за повним правом власності без будь-яких умов. Тож саме *ринок землі, орендованої у держави*, і потрібен ринковій економіці, бо він, задовольняючи її повністю, не має жодної з тих вад, що властиві ринку приватної землі. До того ж, він дуже сприяє створенню в країні привабливого інвестиційного клімату для вітчизняного, і для іноземного капіталу.

Основні властивості ринку землі, *оренованої у держави*:

всі земля України є всенародним надбанням, яке у формі державної власності здається в оренду будь-яким користувачам — і вітчизняним, і закордонним — на рівних умовах;

кількість землі, що здається в оренду одній фізичній чи юридичній особі, нічим штучно не обмежується;

там, де земля є засобом виробництва, розмір орендної плати має встановлюватися лише вільним ринком на відповідних *відкри-*

ваної землі заборонене і карається штрафними санкціями (аж до скасування оренди), які визначаються орендним договором;

матеріальне зацікавлення орендарів у підвищенні родючості земель сільськогосподарського призначення та рекультивації земель у гірничовидобувних галузях економіки здійснюється за рахунок відповідного зменшення чи підвищення орендної плати, що також визначається орендним договором;

поточний контроль стану орендованих земель і необхідні перерахунки розмірів орендної плати здійснюють державні контрольні органи, оснащені спеціальними лабораторіями;

там, де земля не є засобом виробництва, а використовується лише як територія, наприклад, для побудови на ній *житлових будинків* чи *виробничих споруд* тощо, оренда має бути безстроковою, а орендна плата обов'язково має дорівнювати нулю. Розірвання та-

максимально знизити в Україні витрати усіх виробників на землю, яка є одним із засобів їхнього виробництва, а там, де вона не є засобом виробництва, взагалі позбутися будь-яких витрат на землю. Тому і наша робоча сила, і всі наші товари та послуги будуть відповідно дешевшими та конкурентоспроможнішими, а рівень добробуту народу відповідно вищим, ніж у країнах із приватною власністю на землю;

використовувати всі доходи від здавання землі в оренду в інтересах усього нашого народу, а не купки аферистів-латифундистів, тим паче закордонних;

повністю перекрити будь-які шляхи перетворення вартості, яка постійно створюється працею народу, у нетрудові доходи не тільки латифундистів, а й усіляких шахраїв, майстрів спекуляцій та корупційних схем, пов'язаних із землею.

А зрештою обов'язково виявиться, що й тим українським олігархам, які зараз чинять цю аферу з землею, вкрай не вигідно "пиляти гілку", на якій тримається не тільки весь український народ, а сидять і вони. Бо ж ім самим завжди найвигідніше керувати країною, яка є найбільш розвинутою в світі, а тому й найбагатшою, аніж найвідсталішою і тому найбіднішою. А приватна власність саме *на землю* завжди була, є й буде найсильнішим гальмом розвитку як будь-якої держави, так і всього людства загалом. Бо вона заважає вільному перерозподілу земель відповідно до об'єктивних змін нагальних потреб суспільства і відволікає дуже великі кошти на користь тих людей — купки приватних власників-латифундистів, — які самі її не обробляють. Тоді як державна власність на землю дає змогу використовувати її найефективніше. Тож в Україні негайно треба провести референдум щодо повернення всіх земель у державну власність і створення ринку землі, орендованої у держави.

•

Валентин СЕНЧУКОВ,
економіст

ПОТРІБЕН УКРАЇНІ?

— це теж продаж. Але продаж, як того й вимагає особливий товар земля, лише на певний строк і на певних умовах, а не назавжди й без будь-яких умов. Упродовж цього терміну покупець землі, тобто її орендар, має право тільки користуватися землею на визначених умовах, щоб отримати від неї те, заради чого він її й орендував. Прав володіння і розпорядження цією землею він не отримує. Тому й не має змоги за допомогою орендованої землі отримувати нетрудові доходи у будь-які способи. І саме цьому ринку землі, орендованої у держави, не притаманні всі ті негативні явища, які властиві ринку приватної землі. А тими благами, які орендар отримує від орендованої землі, він володіє, розпоряджається й користується вже

тих аукціонах оренди землі, тобто безпосередньо дією об'єктивного закону вартості. Будь-які податки на землю не використовуються взагалі;

у сільському господарстві ці аукціони мають бути щорічними, аби орендна плата за землю щорічно *коливалася* (а не тільки зростала) відповідно до фактичного *коливання* співвідношення між попитом на конкретні земельні ділянки та їх пропозицією;

суборенда землі дозволяється за умови, що плата за неї не перевищуватиме розміру орендної плати основного орендаря;

в договорах оренди землі, що є засобом виробництва, обов'язково визначаються всі умови й цілі її використання. Невикористання або нецільове використання орендо-

вих договорів оренди за ініціативою орендодавця має бути можливим лише за умови, що, по-перше, в цьому є нагальна суспільна потреба. І по-друге, що, в разі потреби, орендареві надається інша ділянка землі, яка його задовольнить. А по-третє, що абсолютно всі матеріальні й моральні збитки орендаря, понесені внаслідок цього, своєчасно будуть погашені орендодавцем за поточними ринковими цінами;

всі землі держави мають бути розподілені між усіма рівнями органів виконавчої влади — відповідно до їхніх функцій, які й здаватимуть їх в оренду, звітуючи про це Радам народних депутатів своїх рівнів.

Унаслідок цього саме *ринок землі, орендованої у держави*, дасть можливість:

РІДНИЙ КРАЙ



На відміну від інших областей України Херсонська область в останні роки стала ареною гострих баталій між природоохоронниками й користувачами мисливських угідь. У мисливських угіддях стало проблематично побачити козулю, кабана, благородного оленя і навіть знайти їхні сліди. Порівняно з початком 90-х років численність такого масового виду пернатих дичини як крижень скоротилась у 5—6 разів. Така тенденція простежується і серед сірої та білолобої гуски.



БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК «АСКАНІЯ-НОВА» ПІД МИСЛИВСЬКИМ ОБСТРІЛОМ

І зовсім незрозуміле подальше зростання численності мисливців місцевих і приїжджих, які бажають уполювати дичину саме на Херсонщині. На території стали з'являтися так звані мисливські господарства, де основним заняттям є організація полювання на перелітних птахів, а не проведено заходів зі збереження і збагачення дичини (зокрема на півострові Чонгар та біля острова Чурюк Азово-Сиваського національного парку).

Незрозуміло й те, що, незважаючи на пізні весни, які впливають на час розмноження птахів, Херсонщина й далі першою серед південних областей України відкриває полювання і останньою закриває (зокрема АР Крим, яка знаходиться південніше, останні 2 роки відкриває полювання на 2 тижні пізніше). Таким чином створюються умови для відстрілювання молодих, ще не зміцнілих птахів у перший же день полювання або відлякування з території Херсонщини птахів і переміщення їх в угіддя сусідніх областей.

Мисливці, за чинними мисливськими правилами, мають відпрацювати мисливський мінімум в угіддях. При цьому повинні створюватися захисні умови для помешкання мисливської дичини й покращуватися її кормова база. Чи створюються ці ремізи в мисливських угіддях? За винятком скрадків для полювання, в мисливських угіддях зовсім немає штучно створених кормових полів, купалок для фазанів і куріпок, кормових майданчиків.

Чи дотримуються правила заряджання п'ятизарядних мисливських рушниць не більше ніж двома набоями, як цього вимагають мисливські правила. Судячи із серій пострілів, які звучать у мисливських угіддях, цього правила ніхто не дотримується й не контролює.

Щодо культури мисливців. Із початку мисливського сезону в мисливських угіддях з'явилося багато доріг, найдждених всюдихідними автомобілями, в місцях засідок

розкидані патрони, у місцях відпочинку пляшки з під алкогольних напоїв, води тощо. Отака культура сучасного мисливця.

Вражає блокування мисливцями Біосферного заповідника "Асканія-Нова". З початку мисливського сезону 2006 року межа біосферного заповідника з Каховським районом нагадує передову лінію часів Великої Вітчизняної війни. Через кожні 250 метрів стоїть мисливець за 2 метри від заповідної території з п'ятизарядкою. У середу, суботу й неділю на межі заповідника лунає канонада.

Оскільки птахи навчилися відрізняти безпечні території від небезпечних, вони концентруються в заповіднику. Тоді браконьєри здійснюють рейди в його буферну зону й зону антропогенних ландшафтів. На такому браконьєрстві 9 грудня 2006 року затримано директора Херсонської фірми "Бізнес—Право—Консалт", йому сприяв у браконьєрських діях начальник охорони господарства "Асканійське" С. І. Лукін, який особисто вивіз на службовому авто-



мобілі з охоронної території двох браконьєрів. За цим фактом Чаплинське РВУ МВС порушило кримінальну справу. 27 грудня 2006 року в зоні антропогенних ландшафтів затримано директора Каховського лісгоспу В. В. Тищенко з працівниками цього ж господарства, які перебували у зоні антропогенних ландшафтів біосферного заповідника з рушницями й набоями до них. Сталося це в робочий час. Причому на порушенні заповідного режиму ці працівники реєструються не вперше. 29 січня 2005 року їх також затримала служба охорони заповідника, але того разу їм удалося уникнути відповідальності. Всі порушники поводитися зухвало, не пред'являли документів службі державної охорони природно-заповідного фонду, відмовилися здати зброю.

У Біосферного заповідника "Асканія-Нова" суттєві претензії до поведінки керівників Херсонлісу щодо їхніх зазіхань із мисливськими цілями на землі природно-заповідного фонду, які давно вилучені з мисливського використання, що підтверджено низкою законодавчих актів державного рівня.

•

Віктор ГАВРИЛЕНКО,
директор заповідника
"Асканія-Нова"